

Bir İktisat Emperyalizmi Örneği Olarak Gary Becker'in İktisadi Yaklaşımında Sosyal Antropolojinin Kolonizasyonu*

Ümmühan Berna KÜÇÜKOĞLU¹

¹ Arş. Gör., Ankara Üniversitesi DTCF, bkucukoglu@ankara.edu.tr; ORCID: 0000-0003-4157-6340

Öz: İktisat emperyalizmi, neoklasik iktisadın evrensel oldukları varsayılan kategorilerinin piyasa mübadelesine konu olmayan toplumsal ilişkilere uygulanmasıdır. Toplumsal yaşamın piyasa mübadelesine konu olmayan veçhelerinin ve diğer sosyal bilimlerin geleneksel disiplinel sınırları içinde kalan meselelerin iktisat tarafından massedilebilir olduğu görüşünün açık bir emperyalist vizyon ile dile getirilmesi ve bu vizyon doğrultusunda üretilen yayın çeşitliliği ve sayısının artışı, iktisadın 1960'lı yıllardan sonraki modern tarihine mahsus bir gelişmedir. Bu gelişmenin temel aktörlerinden biri 'iktisadi yaklaşım' olarak tarif ettiği analiz çerçevesini kullanan ekonomist Gary Becker'dir. Becker iktisadı, insan davranışının genel geçer bir teorisi olmaya öykünür ve bireyleri mevcut her durumda maddi ve maddi olmayan kısıtlar altında seçim yapan aktörler olarak modeller. Tüm insan davranışının, çıkarıcı veya özgeci, rasyonel veya irrasyonel, piyasada veya piyasa toplumunda gerçekleşsin ya da gerçekleşmesin, fayda maksimizasyonuna tabi olduğuna dolayısıyla da örtük bir şekilde 'iktisadi' olduğuna hükmeder. Bu yaklaşım farklı zaman ve coğrafyalarda, farklı sosyo-kültürel ilişkiler setinde devinen insanı, tarihsel ve toplumsal konumundan soyutlayarak mevcut her durumda kısıt altında fayda maksimize eden temsili bir birey olarak ele alır ve insanın toplumsallaşma deneyimini bu temsili bireyin varsayılan davranışından türetir. Bu makalede Gary Becker iktisadının insanın toplumsallaşma deneyiminin tarihselliğini ve toplumsal gerçekliklerin otonom statüsünü gözden kaçırdığının gösterilmesi amaçlanmıştır. Bu doğrultuda, Gary Becker'in, sosyal antropolojinin geleneksel disiplinel sınırları içinde kalan evlilik pratiklerinden polijini ve poliandriyi ele alan analizi örnek bir iktisat emperyalizmi vakası olarak seçilmiştir. Bu iki tarihsel ve toplumsal sistemin, Gary Becker tarafından antropoloji disiplininin kuramsal çerçevesi ve entelektüel tartışmalarına mesafeli, meseleyi antropolojik özgünlüğü ile ele almaktan hayli uzak bir çerçeveye hapsedildiği gösterilmeye çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: İktisat Emperyalizmi, Gary Becker, İktisadi Yaklaşım, Sosyal ve Kültürel Antropoloji, Polijini ve Poliandri

Jel Kodları: B21, Z10, Z13

Colonization of Social Anthropology in Gary Becker's Economic Approach as an Example of Economics Imperialism

Abstract: Economics imperialism refers to the application of neoclassical economic categories, assumed to be universally valid, to model social relationships that lie outside the domain of market exchange. It represents a relatively recent intellectual movement, marked by a growing body of publications since the late 1960s that reflect this imperialistic vision. One of the central figures in this development is economist Gary Becker, renowned for his distinctive economic approach. Beckerian economics aspires to be a universal theory of human behavior, portraying individuals as decision-makers who make choices under material and immaterial constraints in any given context. This framework implicitly claims that all human behavior—whether self-interested or altruistic, rational or irrational, occurring or not occurring in the market or within market society—is fundamentally oriented toward utility maximization and, therefore, inherently "economic" in nature. This article aims to demonstrate that Becker's approach overlooks the historicity of human socialization and the

Atıf: Küçükoglu, Ü., B. (2025). Bir İktisat Emperyalizmi Örneği Olarak Gary Becker'in İktisadi Yaklaşımında Sosyal Antropolojinin Kolonizasyonu, *Politik Ekonomik Kuram*, 9(3), 902-920.
<https://doi.org/10.30586/pek.1631656>

Geliş Tarihi: 02.02.2025
Kabul Tarihi: 29.03.2025

Telif Hakkı: © 2023. (CC BY)
(<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>).

* Bu makale Doç. Dr. Muammer KAYMAK danışmanlığında yürütülen "Antropolojiyi Çağırarak: İktisat Biliminin Kurucu Kavramlarının Bir Eleştirisi" başlıklı doktora tezinden üretilmiştir.

autonomous nature of social phenomena. To illustrate, Gary Becker's analysis of polygyny and polyandry - marriage practices that have been discussed within the traditional disciplinary boundaries of social anthropology - is examined as a case of economics imperialism. Becker's framework confines these two complex historical and social systems within a model distant from anthropology's theoretical foundations and intellectual debates. As a result, it fails to capture their anthropological specificity and uniqueness.

Keywords: Economics Imperialism, Gary Becker, Economic Approach, Social and Cultural Anthropology, Polygyny and Polyandry

Jel Codes: B21, Z10, Z13

1. Giriş: İktisat Emperyalizmi Disiplinler Arası Bir Yaklaşım mı Yoksa Kuşatma mı?

Ekonomist Kenneth E. Boulding (1969, s.8), iktisat emperyalizminin, "bütün sosyal bilimleri ele geçirmek" yönünde bir girişim olduğunu belirttiğinde, bu olgunun en genel tanımını da sunmuş oluyordu. İktisat emperyalizmi,¹ en genel tanımıyla, iktisadi analizin, iktisadın geleneksel disiplinel sınırları² dışına çıkarak sosyal fenomenlerin iktisadi olmayan boyutlarını konu edinmesini ifade eder (Fine ve Milonakis, 2014). Bu bağlamıyla iktisat emperyalizmi üzerine yürütülen tartışmalar, iktisadın, temel konusu itibarıyla diğer sosyal bilimlerden ayrılan bir disiplin mi yoksa ele alınan konudan bağımsız diğer sosyal bilimlerin kullanımına açık bir kılavuz, Fine ve Milonakis'in (2014, s. 28) ifadesi ile, "bir yöntem ve teknikler seti" mi olduğu sorusu üzerine temellenir. Örneğin, Ronald Coase (1978) farklı bilimlerin mensuplarını birbirinden ayıran kıstasın, uzmanlık alanı ile ilişkilendirilen konu ve yanıtlanmaya çalışılan soruların niteliği olduğunu düşündüğü için iktisadın 1960'lardan sonraki yayılmacı vizyonuna temkinle yaklaşan ekonomistlerden biri olmuştur. Diğer yandan, açıktır ki, savunucuları (Becker, 1976; Demsetz, 1997; Hirshleifer, 1985; Lazear, 2000; Stigler, 1984) tarafından iktisat emperyalizmi ve uygulamalarına meşruiyet zemini kazandıran husus, iktisadın diğer sosyal bilimlerin ve hatta biyoloji gibi bazı doğa bilimlerinin dahi kullanımına amade bir yaklaşım, analitik "bir araç kutusu" (Coase, 1998, s. 73) olduğu görüşüdür.

İktisadın konusu bakımdan değil bir yöntem olarak tanımlanmaya başlanması II. Dünya Savaşı'nı takip eden yıllar ile ilişkilendirilir (Kreps, 1997). Bu dönem, matematiksel modellemenin iktisat teorisinde ön plana çıktığı ve Robert Solow'un kanonik olarak tarif ettiği iktisadi varsayımların -açgözlülük, rasyonalite ve denge- iktisadın neredeyse tüm alt dallarında benimsendiği yıllardır (Kreps, 1997, s.59). Bu dönem neoklasik iktisadın anaakım iktisat³ içinde baskın bir konuma sahip olduğu yıllardır ve iktisat emperyalizminin erken ve paradigmatic örneklerinin (Becker, 1957; Downs, 1957; Buchanan ve Tullock, 1962; Olson, 1965) de bu yıllardan itibaren verilmeye başlandığı görülür (Mäki, 2009, s. 352). Bu bağlamda iktisat emperyalizminin neoklasik iktisat ile güçlü bir teorik bağı vardır. Neoklasik iktisat, toplumu özerk bir kategori olarak değil insanların bir araya gelmesinden oluşan sayısal bir toplam olarak gören metodolojik bireycilik ile fayda maksimizasyonu yapan yani araçsal rasyonel eylemde bulunan birey varsayımları üzerine temellenen bir iktisat okuludur (Kırmızıaltın, 2024, s. 363). Bu

¹ İktisadi analiz tarihine özgü bu eğilimin genel geçer ifade edilme biçimi "iktisadi emperyalizm" (economic imperialism) olagelmıştır. Ancak bu terim esas anlamıyla Batılı olmayan coğrafyaların ekonomik nedenlerle sömürgeleştirilmesini ifade ettiği için, iktisat teorisinin iktisadi olmayan alanlara doğru kavramsal genişlemesini tanımlamak için, "iktisat emperyalizmi" (economics imperialism) kullanımı önerilmiştir (Mäki, 2009, s. 352). Bu makale kapsamında da ikinci kullanım tercih edilmiştir.

² Disiplinel sınırlar ifadesi; konu, yöntem ve kavramsal içerik gibi kriterlerinin birliğini anıştıracak şekilde kullanılmıştır.

³ Neoklasik iktisat, anaakım iktisat ve ortodoks iktisat terimlerinin sıklıkla birbirlerini işaret edecek şekilde kullanıldığı görülse de her bir terimin içeriği farklı bağlamlara tekabül eder (Bilir, 2019; Kırmızıaltın, 2024). Neoklasik iktisat bir iktisadi düşünce okulu; anaakım iktisat disiplindeki güç ilişkilerine bağlı olarak dönemsel ya da tarihsel olarak farklı düşünce okullarını içinde barındırabilen sosyolojik ve dinamik bir tanımlama; ortodoks iktisat ise bir düşünce okuluna ya da teorik içeriğe gönderme yapan statik bir tariftir (Kırmızıaltın, 2024). Bu bağlamda ortodoks iktisat günümüzde neoklasik iktisatı temsil eder ve neoklasik iktisat anaakım içerisindeki varlığını, nüfuzu zayıflamakla beraber, sürdürür (Bilir, 2019; Kırmızıaltın, 2024).

bağlamda iktisat emperyalizminin en uygun tanımlarından birini Geoffrey M. Hodgson (1994, s. 21) sunmuştur: iktisat emperyalizmi “neoklasik iktisadın çekirdeğini oluşturan fikirlerin (ideas) bir bütün olarak sosyal bilimlere kapsayacak şekilde genişletme girişimidir”. Bu tanımlamalar üzerinden, iktisat emperyalizminin temel özelliğinin, neoklasik iktisadın metodolojik bireyciliğinin ve kavramsal çerçevesine ait evrensel/genel geçer olduğu kabul edilen kategorilerin –mücadele, fiyatlar, arz ve talep, seçim, tercihler, fayda maksimizasyonu, üretim fonksiyonu, işlem maliyeti, rekabet, denge, kıtlık, etkinlik gibi- ve iktisadi mantığın –rasyonalite- diğer sosyal bilim alanlarına ihraç edilmesi olduğu söylenebilir. İktisatçıların iktisadi ilişkileri modellemek için başvurdukları bu kategoriler, soyutlama düzeyi oldukça yüksek analitik araçlardır. İktisadi ilişkilerin dışında kalan toplumsal ilişkilerin de aynı kavram seti ile formüle edilmesinin önünü açıp mümkün kılan, soyut, genel ve evrensel bir dilin bilimsellik iddiası ile iktisat bilimine egemen kılınmasıdır. Böylesi bir girişimin, farklı sosyal bilimlerin disiplinel sınırları içinde kalan meselelere dair geliştirilen özgün yaklaşımları, toplumsal gerçekliğin iktisadi olmayan boyutlarını ve genel olarak toplum-birey ilişkisinin çok katmanlı ve karmaşık doğasını göz ardı ettiği açıktır. Ne var ki, iktisadın yayılmacı vizyonuna ekonomistler tam olarak bu bakış açısından sahip çıkarlar. Örneğin, Jack Hirshleifer (1985, s. 53), “iktisada emperyalist gücünü veren şey, uygulamada tam anlamıyla evrensel olan analitik kategorilerimizdir” diyerek bu noktaya işaret eder. Edward P. Lazear (2000, s. 99), iktisadın “karmaşık konseptleri nispeten daha basit ve soyut terimlerle ifade edilmesine izin veren katı (titiz) bir dile sahip” olduğunu belirtir ve disiplinin emperyalist başarısını genelleştirilebilir araçlara sahip olması ile ilişkilendirir. Benzer bir biçimde Harold Demsetz (1997, ss. 2-3) iktisadın diğer sosyal bilimlere nüfuz edebilmesinin nedeni olarak diğer sosyal bilimlere göre daha yetkin araçlara sahip olmasını gösterir. Bir başka deyişle, iktisat emperyalizminin başarısı, ‘bilimler arası serbest bir mücadele ortamında’ geliştirebildiği araçlar sayesinde iktisadın diğer sosyal disiplinler karşısında ‘mutlak üstünlüğe’ sahip olmasında aranmalıdır. Bu demek oluyor ki Demsetz’e göre, elli yılı aşkın süredir sosyoloji, siyaset bilimi, psikoloji veya antropoloji emperyalizmlerinden değil de iktisat emperyalizmden bahsediyorsak, bu ancak iktisadın kendi geleneksel sınırları çerçevesinde iş görür araçlar üretmedeki üstünlüğünde aranmalıdır. Buna karşılık, bu makalede, ele alınan meseleye bağlı olarak, farklı sosyal bilimciler ve ekoller tarafından geliştirilen bir dizi toplumsal kategori ve kavram⁴ paranteze alınıp salt iktisadın analitik çerçevesine başvurularak toplumsal yaşamın hem iktisadi hem de iktisadi olmayan ilişkilerine nüfuz edilmesinin imkânsız olduğu görüşü benimsenmektedir. Örneğin, kutsallık kavramına başvurmadan, iktisadın bel kemiğini oluşturan ve her koşulda fayda maksimizasyonunu gözetken birey kavramsallaştırmasına dayanarak toplulukların veya bireylerin inançlarına dair mülâhazalarını ne kadar açıklayabilir veya anlayabiliriz? Benzer bir şekilde, iktisadın varsayılan emperyalist başarısının, “iktisadi davranışın araştırılmasından türetilen” ve “uygulamada evrensel” (Demsetz, 1997, s. 2) analitik kategorilerin üstünlüğünden değil, iktisatçıların tutucu bir yöntemcilikle diğer sosyal bilimlerin sosyo-ekonomik ilişkilerin açıklanmasına sunabilecekleri katkılara kulaklarını tıkamalarından kaynaklanıyor olabileceğini de göz önünde bulundurmak gerekir. İlk bakışta öyleymiş gibi görülebilse de iktisat emperyalizmi, disiplinler arası bir perspektif olmaktan ziyade, “diğer sosyal bilimlere ait ana meselelerin iktisat tarafından kolonizasyonu” (Fine ve Milonakis, 2014, s. 20) olagelmıştır. Bu tek taraflı perspektif, tarihsel olarak disiplin içinde ortaya çıkan eleştirilerin önünü kapatan eğilim ile de uyumlu bir tavidir. Öyle ki iktisadi ilişkilerin analizine tarihsel ve toplumsal boyutun hesaba katılması gerektiğini öne süren, 1930larda iktisada yerleşmiş olan aksiyomatik ve tûmdengelsel yöntemin yetersizliklerine vurgu yapan iktisat içinden yükselen seslerin dahi -Amerikan Kurumsalcılığı, Tarihçi Okul ve

⁴ Sınıf çatışması (Karl Marx), sübjektif rasyonalite (Max Weber), kutsallık (Emile Durkheim), bütünsel toplumsal olgu (Marcel Mauss), iktidar ve söylem (Michel Foucault), habitus (Pierre Bourdieu) gibi kavramların yanı sıra hediyeleşme, karşılıklık, performans, norm, toplumsal cinsiyet, ataerki ve ideoloji gibi kavramlar sosyal bilimlerde toplumsal yapıları, ilişkileri ve dinamikleri anlamak için yaygın olarak kullanılmaktadır.

Alfred Marshall gibi bazı okullar ve eklektik isimler- kısılması, iktisadın diğer sosyal bilimlerden gelebilecek katkılara ne denli açık olabileceğini de gösterir niteliktedir. Dolayısıyla, iktisat emperyalizmi bağlamında Gary Becker iktisadının ortaya çıkış dayanakları öncelikle disiplinin kendi içsel dinamiklerine başvurularak anlaşılmalıdır. Gary Becker'in iktisadi yaklaşımının neoliberalizmin birey ve toplum tasavvurunu meşrulaştıran bir içeriği olduğu kabul edilir (Bonanno, 2017). Bu yüzden iktisat emperyalizminin Beckerci yorumunun ortaya çıkışının, bilim içi dinamiklerin yanı sıra, özgül tarihsel ve toplumsal dinamikleri de mevcuttur. Bu çerçevede makalenin birinci bölümünde iktisadi analiz tarihi içinde iktisat emperyalizmi diyebileceğimiz literatürün oluşmasında belki de en çok payı bulunmuş ekonomist Gary Becker'in teorik perspektifin gelişmesine zemin hazırlayan unsurlara dair bir tartışma yürütülecektir. Takip eden bölümde Gary Becker'in iktisadi yaklaşımının teorik çerçevesi ele alınmaktadır. Son bölümde, Becker modelinin aile teması altında polijini ve poliandri gibi sosyal ve kültürel antropoloji disiplinine mal olmuş konuları nasıl empirik içeriğinden soyutladığı antropolojinin kaynak ve teorilerine başvurularak gösterilecektir.

Becker iktisadının kolonize ettiği sosyal disiplinler arasında sosyal ve kültürel antropolojiden yola çıkılacak olmasının temel sebebi ise şudur: Becker'in iktisadi yaklaşımı, insan doğasının her yerde ve her zaman aynı olduğunu ima etmektedir. Bu bağlamda Becker'in analizi, polijini ve poliandri gibi evlilik biçimlerinin görülme sıklığını insan doğasının özelliklerinden yola çıkarak ele alır ve hangi evlilik biçiminin (polijini, poliandri ve monogami) daha istenilir yani rasyonel olduğuna, insana toplumsallık ve tarihsellik atfetmeden açıklamaya kalkar. Bu yaklaşım iktisat biliminin Aydınlanma Çağı felsefesinden devraldığı sabit insan doğası ve toplumların doğal sistemler olduğu kabulü ile uyumludur. Modern antropoloji disiplini ise aynı çağın mirası olarak evrensel çıkarımlara varma eğilimini içinde barındırmışsa da kurumsallaşma sürecini insan doğasının sabit ve evrensel bir öz taşımadığını vurgulayarak, insan doğasına dair varsayımlardan tümdengelim yoluyla argümanlar öne sürmekten kaçınmış, aynı toplumda aynı anda veya o toplumun daha önceki bir döneminde bulunan diğer kurumlar üzerinden açıklamaya çalışmıştır (Evans-Pritchard, 2004, s. 34; Hylland Eriksen, 2004, s.121). Gary Becker iktisadının toplumsal kurumların analizinde, evrensel ve değişmez bir insan doğası tasarımına başvurduğu, anlamak istediği toplumsal gerçekliğin bilgisine varmak için hareket ettiği soyutlamalar somut ilişkiler bütününe inmediği için açıklayıcı bir çerçeve olamayacağı gösterilmeye çalışılmıştır. Zira Becker emperyalizmi, disiplinler arası bir iş birliği olarak değil bir "yozlaşma" olarak karşımıza çıkar, çünkü iktisadın açıklayamayacağı hiçbir ampirik gerçek olmadığı iddiası tam zıddına dönüşerek bilimin ampirik gerçeklikle olan ilişkisini ortadan kaldırır (Buğra, 2013, s.351). Bu makale vesilesiyle Becker'in iktisadi yaklaşımının toplumsal hayatı kuran ilişkiler bütünü antropolojik olarak göz ardı eden bir teorik çerçeve olduğunun ve Becker iktisadının tüm insan davranışının tek bir teorisi olma iddiasının antropolojik açıdan temellendirilemez olduğunun gösterilmesi amaçlanmıştır.

2. Becker İktisadına Çıkan Yollar: Disiplin İçi ve Toplumsal Gelişmelere Dair Bazı Belirlemeler

İktisat emperyalizminin disiplin içindeki kökleri 19. yüzyılın son çeyreğinden itibaren politik ekonomiyi yerinden eden marjinalist devrim ile ilişkilendirilir (Fine ve Milonakis, 2014).⁵ Adam Smith, David Ricardo, Karl Marx, John Stuart Mill gibi iktisatçılar tarafından temsil edilen politik ekonominin konusu maddi zenginliğin ve

⁵ Daha radikal bir görüşü benimseyen Marchionatti ve Cedrini (2017) ise, iktisat emperyalizminin uzak tarihsel kökenlerinin Adam Smith'e kadar geri götürülebileceğini ileri sürerler. Yazarlar, Adam Smith'in, insan toplumlarının tarihsel-iktisadi gelişimlerini açıklamak amacıyla, meta üretimi yapan toplumların sosyo-ekonomik örgütlenme biçimine karşılık gelen piyasa mübadelesini, tarih dışı bir şekilde kullanmasını, iktisat emperyalizmin uzak düşünsel miladı olarak kabul ederler. Bu makalenin kapsamı, iktisat emperyalizminin neoklasik dönemdeki tarihine ve Gary Becker iktisadi bağlamındaki uygulamasına odaklandığı için bu görüş burada ayrıntısı ile ele alınmayacaktır. Bununla birlikte Fine ve Milonakis'in (2014, s.103) iktisat emperyalizminin kökenine dair "Her şey Ricardo'nun evrensel iktisat yasalarının oluşmasına imkan tanıyan tümdengelimiyile başlamıştır" saptamasını yaptıkları ve iktisat emperyalizminin başlangıcı için politik ekonomi geleneğine işaret ettikleri belirtilmelidir.

refahın artışının nedenlerinin incelenmesiydi. Bu iktisatçılar, iktisadi değeri yaratan şeyin bir metada cisimleşen emek-zaman olduğunu iddia eden emek-değer teorisini kullanıyorlardı.⁶ Bu teori sınıf, sınıf çatışması, artı-değer, üretim araçları gibi sosyo-ekonomik ve kurumsal içeriği dikkate alan bir analiz çerçevesiydi. İktisat biliminin temel analiz birimi, politik iktisattan beri birey olagelmisti, ancak politik ekonomi geleneğinde birey, bağlı olduğu sosyo-ekonomik, kurumsal bağlam içinde ele alınan bir bireydi. Emek-değer teorisi, bireyi bağlı olduğu toplumsal sınıfla ilişkilendirmeyi mümkün kılıyordu. Bu analiz çerçevesi marjinalist devrim ile beraber terk edildi. 1980’li yılların ilk yarısında William Stanley Jevons, Carl Menger ve Léon Walras, eş zamanlı bir şekilde diferansiyel matematiği kullanarak neoklasik iktisadın halen merkezinde duran, değişim değeri ile azalan marjinal fayda prensibi arasında ilişki kuran ve değerlerin kaynağının emek değil fayda olduğunu iddia eden fayda değer teorisini formüle ettiler (Hunt ve Lautzenheiser, 2011, ss. 248-249). Bu formülasyon, iktisadi analiz tarihinde politik ekonominin kullandığı nesnel emek değer kuramının terk edilmesini ve öznel bir fayda kuramına geçilmesini, dolayısıyla iktisadi analizde kullanılan kavram setinde paradigmatik bir dönüşümü temsil etmiştir. İktisadın merkezine politik ekonominin toplumsal ve tarihsel bağlam içeren kategorileri yerine, maksimizasyon, üretim faktör ve girdileri, fayda ve üretim fonksiyonları gibi teknik kavramlar yerleşmiştir. Bu dönüşüm, iktisadın öznesinin, marjinalistlerin perspektifine uygun olarak, rasyonel tercihleriyle faydasını maksimize etmeye çalışan, tercihlerin bağlı olduğu toplumsal ve tarihsel bağlamdan soyutlanmış bir *homo economicus* olarak tanımlanmasının tarihidir. Böylece iktisadın öznesi, mübadele yoluyla fayda optimizasyonu yapan rasyonel bireylere, iktisadın konusu ise salt piyasada gerçekleşen iktisadi etkinliklere, temelde de piyasadaki arz ve talep etkinliklerine indirgenmiştir (Fine ve Milonakis, 2014).

Marjinalist devrim, faydacı felsefenin (utilitarianism) insan doğasına dair ön kabullerinin iktisat teorisinin de ‘bilimsel’ ön kabulleri olarak formüle edilmesi üzerine temellenir. Faydacılığın kurucusu Jeremy Bentham (1748, s. 1) *An Introduction to the Principles of Morals and Legislation* (Ahlak ve Yasama İlkelerine Giriş) başlıklı çalışmada “Doğa, insanı iki egemen gücün idaresine bırakmıştır: acı ve haz” ifadesiyle önemli bir iddiada bulunur. Bentamcı faydacılığın üzerine kurulduğu iki temel sav vardır: Tüm motivasyonlar/güdüler kişisel çıkar doğrultusunda haz arayışına indirgenebilir ve her birey kendi hazzını değerlendirme konusunda tek karar vericidir (Hunt ve Lautzenheiser, 2011, s. 187). Jevons (2013, s. xxviii), bu perspektifle iktisadı “haz ve acının hesaplanması” olarak tanımlar. Bu doğrultuda, marjinalistler iktisat biliminin yasalarını ve iktisadi olgular arasındaki nedensellik ilişkilerini toplumsal yaşamın maddi yeniden üretiminin tarihsel ve toplumsal koşullarından değil, sonsuz oldukları varsayılan insan istek ve arzularının karşılanmasından çıkarsamışlardır. İnsanların istek ve arzuları sadece iktisadi bir alana hapsedilemeyeceğine göre, faydamızı azamileştirmeye yönelik her eylem ve davranış maksimizasyon ilkesine uyar. Ya da bir amaç ya da eylemin maksimizasyonu söz konusu ise, o eylem doğası gereği iktisadidir de denebilir. Açıktır ki tanımı gereği, fayda maksimizasyonu sadece iktisadi eylemlerle sınırlı tutulamayacak bir alana kapı aralar. “Ne de olsa” diye yazar Hirshleifer (1985, s. 53), “erkek ve kadınların peşinde koştukları amaçlar sadece ekmek ve yağı değil, aynı zamanda ün, macera, cinsellik, ebedi kurtuluş, hayatın anlamı ve iyi bir gece uykusunu da içerir.” Örneğin Lazear (2000, s. 99), maksimizasyon davranışında bulunan rasyonel bireyi iktisat bilimini diğer sosyal bilimlerden farklı kılan temel unsurlardan biri olduğunu yazar. Dolayısıyla marjinal devrim, iktisadın konusundan toplumsal ve tarihsel perspektifin dışlanması, bir başka deyişle, iktisadın tarih dışı (ahistorical) ve toplum dışı (asocial) bir disiplin haline gelmesi sürecinde önemli bir eşik olarak görüldüğü gibi, iktisat emperyalizminin iktisat

⁶ Politik ekonomi geleneği ile ilişkilendirilen düşünürler ve dönemselleştirmeye dair farklı görüşler mevcuttur (Groenewegen, 2005). Ancak ismi sayılan düşünürlerden John Stuart Mill’in (1806-1873) bu gelenek ile anılıp anılmayacağı hayli tartışmalıdır (Groenewegen, 2005). Özellikle, kendisini Ricardo’nun bir takipçisi olarak saymasına rağmen değer yegane belirleyicisi olarak emeği işaret etmeyen ve piyasa mekanizmalarına vurgu yapan teorik içeriği Mill’in “eklektik” (Hunt ve Lautzenheiser, 2011, s. 188) ya da “geçiş figürü” (Groenewegen, 2005, s. 27) olarak görülmesine sebep olmuştur. Daha detaylı bilgi için bkz. Groenewegen (2005) ve Hunt ve Lautzenheiser (2011).

teorisinden devraldığı karakteristikleri göstermesi bakımından da önemli addedilir (Fine ve Milonakis, 2014).⁷

1932’de Lionel Robbins *On the Principles of Economic Analysis* [Ekonomi Biliminin Niteliği ve Önemi Üzerine Bir Çalışma] yayınlamış ve iktisadi kıtlık ve seçim odaklı bir davranış bilimi olarak tanımlamıştır. Bu tanıma göre iktisat, “amaçlar ve alternatif kullanım alanları bulunan kıt araçlar arasındaki bir ilişki olarak insan davranışını” (Robbins, 1932, s.16) ele alır. Bu tanım ekonomik faaliyeti, bu ilişki sonucunda ortaya çıkan rasyonel seçim eylemleriyle sınırlandırmışsa da rasyonel eylemlerin alanını zaman ve kıt kaynakları içeren her amaca yönelik eylemi kapsayacak şekilde genişletecek bir açılımı içinde barındırmıştır (Zouboulakis, 2014, s. 48). Bu tanım ile iktisadın belirli bir konu ile sınırlandırılması mümkün olmuyor; bunu yerine kıtlığı içeren soruları merkezine aldığı için bir “seçim bilimi” haline geliyordu (Fine ve Milonakis, 2014, ss. 25-26). Dolayısıyla, Robbins’ın çalışması iktisat emperyalizminin tarihsel izleği açısından önemli bir eşik olarak görülür (Marchionatti ve Cedrini, 2017, s. 2).

İktisat emperyalizmi tanımlamasının iktisat ve diğer sosyal bilimler arasında kurulacak bir iş birliği anlamına gelecek şekilde ekonomist Ralph William Souter tarafından icat edilmesi de bu yıllara tekabül eder (Hodgson, 2001, s. 198). Ne var ki bu tanımlamayı önerdiğinde Souter, iktisadın komşu disiplinlerin alanına müdahil olmasıyla “onları köleleştirmeyen veya yutmayan, onlara yardım eden ve değer katan ve kendisine yardım etme ve değer katma sürecinde onların otonom büyümelerini destekleyen, aydınlanmış ve demokratik” (Swedberg, 1990, s. 14 aktaran Fine ve Milonakis, 2014, s. 40) bir iş birliğinin gerçekleşeceğini iddia eder. Bu tanımlamanın, bir yandan neoklasik iktisadın ana çekirdeğinin marjinalist ilkeler etrafında kemikleştiği ve Robbins ile beraber iktisadın bir seçim bilimine indirgendiği yılların akabinde yapılmış olması, diğer yandan ise farklı sosyal disiplinleri köleleştirmekten ziyade disiplinler arası bir zenginleşmeyi ifade etmek üzere kullanılmış olması tesadüf değildir. Yazarın kelime seçimleri, hem disiplinin içsel eğilimlerinin sonuçlarına dair bir öngörüğü açık eder hem de bu eğilimlerin nasıl önünün alınabileceğine dair bir öneri sunar (Fine ve Milonakis, 2014, s. 45). Ancak, iktisat emperyalizmi diye adlandırdığımız görece yeni olgu, bir önceki bölümde aktarıldığı üzere, yazarın önerisi doğrultusunda meydana gelmemiş, daha ziyade öngörüsünü doğrulayacak bir ajanda olmuştur.

İktisadın “emperyalist çağı” (Stigler, 1984, s. 312) ile ilişkilendirilen bir diğer disiplin içi gelişme ise iktisadi bir argümanın artikülasyonunda giderek artan dozda kullanılmaya başlanan formel dildir. Rutherford (1999, s. 7) formalizmi “doğal dilbilimsel veya edebi sunum yöntemleri yerine matematiksel ya da sembolik mantık gibi soyut bir dilin kullanımı” olarak tanımlar. Bu dilin iktisat teorisindeki yaygın kullanımı II. Dünya Savaşı sonrası dönemle ilişkilendirilir. Kreps (1997, s. 62) şöyle yazar:

“Şüphe yok ki iktisat yaklaşık yarım yüzyıl önce devrim niteliğinde bir değişim geçirdi; 1940’lar ve 1950’lere kadar alanın küçük bir parçası olan matematiksel modelleme, disiplinin her şeyi kapsayan (bazılarının boğucu olarak nitelendirdiği) dili haline geldi. Matematiksel modelleme ve biçimsel tümdengelim mantığı iktisat teorisinin uzun süredir bir parçasıydı, ancak mesleğin ana akımı tarafından benimsenmesi bu dönemde gerçekleşti.”

Blaug (2003), bu süreci “formel devrim” olarak tanımlar ve bunu iktisadi bir argümanın içeriklerinden ziyade tasarımına yönelik mutlak bir tercih ile ilişkilendirir. İktisat emperyalizmi ile ilişkilendirebileceğimiz, hem giderek daha soyut ve genel kategorilere başvurulmasına hem de formel devrime işaret eden şu saptamalar yerindedir:

⁷ 1870’lerde başlayan marjinalist devrimin yayılarak disiplinin tamamına hâkim olması 1930’lara kadar gerçekleşmemiştir (Buğra, 2013, s.166). En azından Thorstein Bunde Veblen’in (1857-1929) temsil ettiği Amerikan Kurumsalcılığı’nın marjinalizm karşısındaki güçlü konumu nedeniyle ABD’de durum böyledir (Buğra, 2013). Kıta Avrupa’sında ise Veblen’in çağdaşı Alfred Marshall (1842-1924), fayda teorisi ile ilk kuşak marjinalistlerin ötesine giden formülasyonlar geliştirerek neoklasik iktisatta hala kullanılan katkılar sunmuş ve *Principles of Economics* eseri İngilizce konuşulan ülkelerde temel metin olarak okutulmuştur (Hunt ve Lautzenheiser, 2011, s.287).

“1890’larda Marshall, Pareto, Fisher, Edgeworth ve diğerlerinin çalışmalarıyla birlikte iktisadın anlatımı soyut ve genel olmaya ve iktisatta giderek matematiksel bir dil kullanılmaya başladı. 1907 yılına gelindiğinde Pareto, iktisadi bir sorunun sadece iki bileşen içerdiğini söylüyordu: amaçlar ve engeller. Amaçlar (zevkler) ve engeller her yerde bulunabilir. Bu dönüşümün tamamlanması iki nesil sürdü. 1940’lara gelindiğinde iyi üniversitelerde yazılan yeni doktora tezlerinde ekonomi genel bir analitik makine, maksimize edici davranış makinesi olarak görülmeye ve ele alınmaya başlandı. Soyutlama, iktisat teorisi ile ampirik iktisadi olgular arasındaki mesafeyi arttırdı -bunun iktisat bilimine bazı maliyetleri oldu- ve diğer olgulara genişletmeyi kolay ve doğal hale getirdi. Eğer bu açıklama doğruysa, emperyalizmin geri dönüşü olmayacaktır” (Stigler, 1984, s.312).

“İktisat biliminde birbiriyle tutarsız gibi görünen ama aslında öyle olmayan iki eğilim söz konusudur. Bunlardan ilki, iktisatçıların ilgi alanlarının konu bakımından genişlemesidir. İkincisi ise, mesleki ilginin daha resmi, teknik ve genellikle matematiksel analizlere doğru daralmasıdır. Bu daha resmi analiz daha büyük bir genelliğe sahip olma eğilimindedir. Genelliği nedeniyle analizin tüm toplumsal sistemlere uygulanabilir hale geldiği söylenebilir” (Coase, 1978, s. 207).

George Stigler, son cümlesinde haklı çıkmıştır. Marjinalizmle beraber iktisadi olguların anlaşılmasında nesnel bir temelden uzaklaşılması bireylerin öznel değerlendirmelerine başvurulması, iktisadın evrensel bir analiz dili kullanmaya başlaması; 1930’larda iktisadi davranışı iktisadi olgularla sınırlamayacak şekilde genişletmeye hizmet eden seçim odaklı bir tanımın disipline yerleşmesi ve akabinde bilimsel bir argümanın içeriğinden çok biçiminin ön plana çıkarıldığı bir tercihin öncelenmesi diğer sosyal bilimlerin iktisadi açıklama modellerine tabi kılınacağı bir sürecin önünü açmıştır. Bu bağlamda Chicago iktisatçısı Gary Becker’in 1950’li yılların sonundan itibaren neoklasik iktisadın çerçevesini ayrımcılık, suç, aile gibi farklı sosyal disiplinlere ait meselelere uygulayan “iktisadi yaklaşım”ı (economic approach), disiplin içindeki bu eğilimlerin ete kemiğe bürünmüş hali olarak karşımıza çıkar. ⁸ En temel hatlarıyla Becker emperyalizmi, iktisadi diğer disiplinlerden kapsam bakımından değil konuyu ele alış bakımından ayırır ve doğurganlık, sosyoloji, antropoloji, tarih, siyaset bilimi gibi disiplinlerin araştırma alanlarına giren her türden davranışı fayda maksimizasyonun bir ögesi olarak düşünür ve her türlü kararın gelecekte beklediği fayda-maliyet karşılaştırması sonucunda alındığını varsayar (Öziş ve Dönmez, 2019, s. 771). Bir sonraki bölümde de yer verileceği üzere, iktisadi rasyonaliteyi insanın dahil olduğu her türlü ilişkiye uyarlayan ve toplumu bir “zımnı piyasalar” (Zafirovski, 2003, s.44) toplamı olarak yeniden tanımlayan bir analiz çerçevesidir. ⁹

Gary Becker aynı zamanda bir Chicago Okulu mensubu olarak neoliberal dönüşümün akıl hocalığını üstlenen isimlerden biridir. Neoliberalizm, 1970’lerden beri hayata geçirilen salt iktisadi politikalar bütünü değil, (piyasalara daha çok yer açılması, özelleştirmeler, devletin eğitim, sağlık gibi hizmetleri sunmasında işlevsizleştirilmesi, sermayenin özgür hareketi vb.), toplum-birey-devlet ilişkisini yeniden kurgulayan ve dönüştüren bir düşünce sistemidir. David Harvey’in (2007, s. 22) ifadesiyle “hegemonik bir söylem aracıdır”. Neoliberalizmin ideolojik meşruiyeti piyasaların etkin ve etkili

⁸ Bu yaklaşım Gary Becker’a “başka sosyal disiplinler tarafından incelenen alanlara ait insan davranışlarının iktisat teorisi tarafından içerilmesine” yaptığı katkı gerekçesi ile 1992 yılında iktisat dalında Nobel Ödül’ü getirmiştir (Öziş ve Dönmez, 2019).

⁹ İktisat emperyalizmi dediğimiz olgu Gary Becker’in çalışmalarından sonra aynı formda kalmamıştır. 1980’lerden itibaren ise iktisat disiplini içinde, neoklasik iktisadın hepsinin olmasa da bazı önemli ön kabullerinin terk edildiği, gözden geçirildiği ve değiştirildiği gözlenmektedir. Norm, alışkanlık gibi toplumsal kategorilerin iktisadi davranışları etkilediği önermesinin geliştirilmesi (Akerlof, 1984), homo economicus kavramsallaştırmasının itibarsızlaşması, kişisel çıkar (egoism) gibi salt iktisadi motivasyonların birer öncül olarak reddedilmesi, tam rasyonalite varsayımının esnetilmesi, sabit zevk ve tercihler varsayımının sarsılması (Zafirovski, 2014), tam bilgi ve tam rekabet varsayımlarının terk edilerek bilgi asimetrisi ve piyasa aksaklıklarını ön plana çıkaran bir literatürün oluşması (Fine ve Milonakis, 2014), kurumsal değişimin ve bunun önemine dair meselelerin iktisadi analizin gündemine yeniden taşınması (Rutherford, 1999) gibi bir dizi gelişmeye paralel olarak, iktisat emperyalizmi de rotasını iktisadi olguların tarihsel ve toplumsallığını Beckerci bir anlayışa kıyasla daha çok teslim eden bir noktaya doğru kırmıştır. Bu bağlamda, Fine ve Milonakis’in (2014) tasnifine göre, yeni bilgi-kuramsal yaklaşım, yeni kurumsal iktisat, yeni iktisat tarihi ve toplumsal sermaye, yeni iktisat emperyalizminin uygulama alanları olarak karşımıza çıkar. Bu konuda bir tartışma için bkz. Fine ve Milonakis (2014).

işleyişi üzerine kuruludur (Bonanno, 2017, s. x). Bu bağlamda neoliberaler, piyasanın serbest işleyişinin yalnızca ekonomi için değil, aynı zamanda eğitim, sosyal güvenlik, sağlık, çevre kirliliği gibi henüz piyasaların var olmadığı alanlarda da etkili çözümler sunan tarafsız bir kaynak olduğunu savunmuşlardır (Bonanno, 2017, s. 39). Neoliberalizmin piyasa savunusu ile Gary Becker'in ekonomik nitelikte olmayanlar da dahil olmak üzere tüm insan davranışlarının fayda maksimizasyonu ile açıklanabileceğini savunan yaklaşımı arasındaki bağ açıktır. Becker iktisadı, piyasa ilişkilerini analiz etmek için kullanılan araçsal seti (arz-talep, iktisadi rasyonalite vb.) piyasa ilişkilerince domine edilmeyen toplumsal alanlara ihraç ederek neoliberalizmin toplum tahayyülünün de teorik alanda bir izdüşümünü yaratır. Dolayısıyla, disiplin içi gelişmelerle ilişkilendirilen Gary Becker emperyalizminin toplumsal ve tarihsel arka planı neoliberal düşüncenin yükselişine tekabül eder ve ondan bağımsız değildir. 1978-1979 yıllarında College de France'ta verdiği derslerin bir edisyonundan oluşan ve Türkçeye *Biyopolitikanın Doğuşu* başlığıyla çevrilen ders notlarında Michel Foucault'nun (2019, s. 200) ele aldığı konulardan birisi de bu makalenin bağlamında "Amerikan neoliberalizminde ... piyasanın ekonomik biçimini ... sosyal alanın tamamına ve alışılmış olarak para mübadelelerinin yaşanmadığı sosyal sistemi kapsayacak şekilde yaygınlaştırmak" ve doğurduğu sonuçlar olmuştur. Foucault'nun (2019, s. 215) Amerikalı neoliberalerin en radikali olarak tarif ettiği Gary Becker'in analizinde suç-suçlu-toplum sorunsalının formüle edilme şeklini "suçlunun antropolojik olarak silinmesi" olarak yorumladığı kısımlar özellikle aydınlatıcıdır. Foucault, neoliberalerin suç sorunsalına suçu işleyen ya da işleyecek kişinin bakış açısından yaklaştıklarını belirtir ve şöyle devam eder:

"Geçtiğimiz derste size neoliberalerin emek sorununu ele alırken sermaye, ekonomik mekanik ya da işlem açısından değil, çalışma kararını alan kişi açısından bakmaya çalıştıklarını anlatmıştım. Burada da bireysel özne tarafına geçiliyor, fakat bunu yaparken beraberinde psikolojik bir sav, antropolojik bir içerik getirilmiyor. Aynen çalışan kişinin gözünden emek sorununa bakarken emek antropolojisi yapılmadığı gibi. Öznenin tarafına geçiyoruz, fakat bunu salt olarak ... öznenin davranışını ekonomik kılan akılsak bir düzenek aracılığıyla yapıyoruz... Homo economicus olarak kabul ettiğimiz bireysel özne tarafına geçiliyor. Bunun sonucu olarak, suçu yasa tarafından cezalandırılma riskini alan bireyin yaptığı eylem olarak tanımladığımız takdirde, trafik kuralını çiğnemekle kasten cinayet işlemek arasında bir fark kalmıyor. Aynı şekilde suçlu, ahlaki veya antropolojik açılardan ele alınmıyor, sorgulanmıyor. Suçlunun ne olduğu belli değil. Suçlu herhangi biri, belli bir getiri elde etmek amacıyla bir eylemde bulunmuş ve kaybetme riskini göze almış herhangi biri olarak ele alınıyor" (Foucault, 2019, s. 209).

Gary Becker iktisadının tanıtıldığı bir sonraki bölümden sonra, Foucault'nun eleştirisinden esinlenerek, Gary Becker iktisadında, tarihsel ve kültürel bir olgu olan aile kurumunun antropolojik içeriğinden soyutlanarak nasıl ele alındığının gösterilmesi amaçlanmıştır.

3. Gary Becker İktisadı

Gary Becker, formüle ettiği "iktisadi yaklaşım" ile neoklasik analizin iktisadi olmayan alanlara doğru genişletilmesi programının önemli bir figürü olarak karşımıza çıkar. Bu yöndeki çalışmalarına 1950li yıllarda başlayan Becker iktisadi yaklaşımını sistematik bir şekilde ayrımcılık, suç, aile, doğurganlık, irrasyonel davranış, sosyal etkileşim, eğitim gibi iktisadi olmayan konulara uygulayarak iktisat emperyalizmine hem düşünsel hem de yöntemsel anlamda büyük katkı yapmıştır. Becker'in 'iktisadi yaklaşım' olarak adlandırdığı analiz çerçevesi maksimizasyon davranışı, piyasa dengesi ve sabit tercihler varsayımlarının bir bileşkesinden oluşur. Halihazırda neoklasik iktisadın temel varsayımlardan olan bu üç unsurun yanı sıra Becker'in yaklaşımı, rasyonalite varsayımının yukarıda anılan alanlara uygulanmasını da içerir. Bu yüzden Becker, aynı

zamanda rasyonel seçim teorisinin diğer sosyal bilimlerde, özellikle de sosyolojide kullanılmasına zemin hazırlayan bir iktisatçı olarak kabul edilir.¹⁰

Becker, rasyonalite ile kastettiği davranışın “tutarlı davranışı maksimize etmek, ileriye bakmak ve geleceğin ne getireceğini mümkün olduğunca öngörmeye çalışmak” olduğunu ifade eder (Swedberg, 1990, s. 40). Bu anlamda Lars Udehn’in (1992, s. 241) de belirttiği gibi, Becker’in analizinde maksimizasyon, bir tür “rasyonalite” olarak karşımıza çıkar. Becker’in iktisadi yaklaşımında maksimizasyon davranışı, eylemin içeriğinden ya da eyleyenin motivasyonundan bağımsız olarak değerlendirilir:

“İktisadi yaklaşım bir analiz metodudur, belirli motivasyonlar hakkında yapılan bir varsayım değildir. Diğer çabalarımın yanı sıra, ekonomistleri dar çıkar odaklı varsayımlardan uzaklaştırmaya çalıştım. Davranış, görece daha zengin bir değerler ve tercihler dizisi tarafından yönlendirilir. ... İktisadi yaklaşım, bireylerin, bencil, özgeci, sadık, kinci veya mazoşist olsunlar, *kendi anladıkları şekliyle* refahı maksimize ettiklerini varsayar” (Becker, 1993a, ss. 385-386).

Bu düşünceye dair en göze çarpan örnek belki de Becker’in (1981) kişisel çıkar ile özgeci davranış arasında bir ayrıma gitmeyen kavrayışıdır. Becker, iki durumda da kişinin kendi faydasını maksimize etmeye yöneldiğini varsaydığı için, aynı temsili kişinin piyasada kişisel çıkar ilkesine göre davranması ile ailede özgeci davranmasını ayırt edecek kavramsal bir ayrıma gitmez. Hatta özgeci davranışın ailede, kişisel çıkar davranışının ise piyasada yaygın olmasının sebebini görelî ‘etkinlik’ ile açıklar: Özgeci davranış aile kompozisyonunda en etkin davranış biçimi iken, kişisel çıkar ise piyasada en etkin davranış biçimidir. Özgeciliğin aile ilişkileri bağlamındaki kişisel çıkar gibi tanımlandığı düşünüldüğünde, Thomas Hobbes’tan beri Batı siyasi düşünce tarihinin, Adam Smith’ten beri ise iktisadi düşünce tarihinin temel sorgulamalarına kaynaklık eden o malum soruyu, kişisel çıkarın insanların varsayılan (*default*) davranışı olup olmadığı sorusunu gündeme getirir. Becker’in (1981, s. 2) fayda maksimizasyonu bağlamında bu soruya yanıtı olumlu olacaktır: “Özgeci davranışta bulunan bir kimse de kendi faydasını maksimize ettiğinden, fayda bağlamında, bencil olarak adlandırılabilir.” Görüldüğü gibi maksimizasyon davranışı, kişisel çıkar ya da özgeci davranışı üreten toplumsal ilişkiler bütününe yok sayma pahasına, her duruma uyarlanabilirliği nedeniyle oldukça kullanışlı bir analitik araç olmuştur.

Becker’in iktisadi yaklaşımının bir diğer varsayımı piyasa dengesidir. Fizik terminolojisinden devralınan, bir kütlenin ya da sistemin yöneldiği doğal durağanlık durumunu ifade eden denge nosyonu, Adam Smith’ten beri iktisatçıları entelektüel olarak cezbetmiştir (Varoufakis, 2002, s. 45). En genel anlamıyla denge durumu, ekonomik aktörlerin davranışlarında bir değişiklik gözlemlenmeme halini ifade eder (Varian, 2020, s. 7). Modern mikro iktisatta ise denge, temel olarak “verili denklemler sisteminden ele edilen bir çözüm konseptidir” (Lawson, 2016, s. 62). Farklı iktisadi aktörlerin (birey, firma, devlet) fayda, üretim veya ek fonksiyonlar aracılığıyla temsil edilen tercihlerinin sonucu olarak piyasada arz ve talep eşitliği sağlanır ve denge durumu oluşur. Becker’in iktisadi yaklaşımı, piyasa ilişkilerinin dışında kalan sosyal meseleleri de denge nosyonu ve denge ile alakalı kavram seti (arz, talep, fiyat, miktar, elastisite vb.) ile formüle eder. Örneğin, aile bağlamına uyarlandığında denge, kimsenin medeni halini değiştirme yönünde bir inisiyatifte bulunmamasıdır; bu, evlilik piyasasının dengede olduğu durum olarak da ifade edilir (Becker, 1976, s. 232). Mikro iktisatta fiyatlar verili iken sadece gelir kısıtı altında miktar maksimize edildiği varsayılan basit tüketici talebi teorisinde denge koşulu, talep ve fiyat arasındaki negatif ilişkiyi gösteren talep yasasıdır. Becker’in kapsamını oldukça geniş tuttuğu modellerinde ise bireyler sadece piyasa mallarının tüketiminden elde edilecek faydayı değil, piyasa ilişkilerine konu olmayan unsurların –sahip olunan

¹⁰ Rasyonel seçim teorisinin sosyoloji alanındaki önemli temsilcilerinden Coleman ve Fararo (1992, s. xi) şöyle yazarlar: “Optimizasyon, rasyonel seçim teorisini diğer sosyoloji teorilerinden farklı kılan unsurdur. Bireylerin ya fayda maksimizasyonu ya da maliyet minimizasyonu yaptıklarını varsayan optimizasyon problemi rasyonel seçimin gücüdür. Eylemleri aktör için beklenen çıktılara (expected outcome) göre karşılaştırır ve aktörün en iyi çıktıyı veren eylemi seçtiğini varsayar.” Zafirovski (2000, s. 448) de sosyolojideki temsilcileri tarafından icra edilen rasyonel seçim teorilerinin, Becker’in iktisadi yaklaşımının temel nosyonlarının ufak modifikasyonlarla uyarlaması olduğunu belirtir.

çocuklar, refah, sağlık, prestij gibi- tüketiminden elde edilecek faydayı da maksimize ederler; sadece parasal gelir kısıtı altında değil, zaman gibi farklı kısıtlar altında kaynak tahsisi yaparlar. Bu daha kapsamlı modellerle ulaşılan dengeler de basit modelden türetilen talep yasasının genelleştirilmiş versiyonlarıdır (Becker, 1993b, s. 22). Zafirovski'nin (1999, s. 51) saptadığı üzere, "bir bütün olarak toplum; arz ve talebin, serbest mübadelenin, marjinal faydanın (ve marjinal üretkenliğin), fırsat maliyeti ve daha nice 'zamansız' yasa tarafından kontrol edilen evrensel bir pazar meydanı olarak düşünülür." Becker'in iktisadi yaklaşımı, toplumu zımni bir piyasalar toplamı olarak kurgulayarak toplumu rasyonel tercihlerle yönlendirilen bir mekanizma olduğunu varsayar ve bu anlayışı sosyal bilimlerin geneline taşır ve bir önceki bölümde not düşüldüğü üzere neoliberalizmin toplum tasavvurunun teorik bir resmini çizer.

İktisatçıların, disiplinlerine özgü kavramları iktisadi olmayan bağlamlarda kullanmaları basit bir metaforik anlatım olarak değerlendirilemez. Nasıl ki 19. yüzyıl iktisatçılarının Newton fiziğine öykünmeleri, doğa ile toplum arasında bir analogi kurmanın ötesinde, toplumsal olgular arasında kontrol edilebilir ve öngörülebilir bağlantılar bulma amacıyla, doğayı olduğu gibi toplumu da yöneten yasalar keşfetmeye dair bir teşebbüs idiyse, Becker emperyalizminin toplumsal ilişkileri piyasavari ilişkiler olarak modellemesi de bir metafordan daha fazlasıdır. Gerçekten de iktisat emperyalizminin Beckerci formunu savunanlar (Demsetz, 1997; Lazear, 2000; Stigler ve Becker, 1977), iktisadi analizin gücünün sadece iktisadi meseleleri değil aynı zamanda iktisadi olmayan, toplumsal meseleleri de açıklama yetisinde yattığını düşünürler ve böylece iktisadi olmayan toplumsal olguları özerk bir statüde görmediklerini ifşa etmiş olurlar:

"Fiyatlar ister piyasa sektörünün parasal fiyatları ister piyasa dışı sektöre atfedilen 'gölge' fiyatlar olsun, kıt kaynakları kullanmanın fırsat maliyetini ölçer ve iktisadi yaklaşım, gölge fiyatlara da piyasa fiyatlarına olduğu gibi aynı tür tepkilerin verileceğini öngörür" (Becker, 1976, s. 6).

"Gelenek ve göreneklere dayanan yaklaşımlara nazaran, insan davranışının değişmez olduğunu varsayan yaklaşımımızın daha iyi açıklama gücüne sahip olduğunu ve aynı zamanda davranışın nasıl ve ne zaman değiştiğini de açıklayabildiğini düşünüyoruz" (Stigler ve Becker, 1977, s. 82).

Ne var ki, bir önceki alıntıda da geçtiği üzere, disiplinin açıklama gücünün sabit ve değişmez tercihler gibi diğer sosyal bilimlerden kabul edilirdiği oldukça tartışmalı bir varsayımına bağlı olduğunu teslim ederler. Bu varsayım Becker'in iktisadi yaklaşımının temel varsayımlarından biridir:

"Ekonomistler genellikle zevkleri 'verili' olarak kabul ederler ve zevklerin değişmediği varsayımı altında fiyatların, gelirlerin ve diğer değişkenlerin değişiminin sonuçlarını hesaplarlar ... Ekonomistler, zevklerin yapısındaki değişiklikleri sistematik olarak tartışmaktan kaçınmış olsalar da uzun zamandır zevklerin temel ve kalıcı özellikleri hakkında varsayımlara güvenmişlerdir" (Becker, 1976, s.282).

Açıktır ki bu varsayım, değerlerin açıkça gözlemlenemeyen ve çok yönlü karakterlerinin, değer/tercih oluşumunda rol oynayan toplumsal ve tarihsel süreçlerin analize dahil edilmesi gibi güçlükleri bertaraf ettiği için kullanışlı addedilir (Zafirovski, 1999, s. 53). Bu ve benzeri güçlükleri ve eleştirileri aşmak için bir strateji, Milton Friedman'ın konumunu benimsemek olagelmıştır (Foley, 2004, s. 335; Smelster, 1992, s. 393). Milton Friedman'ın (1953) pozitivist metodolojisi, bir teorinin varsayımlarının ampirik doğruluğu ile tahmin yeteneği arasındaki bağı kopardığından beri iktisadi analizlerin başarısı, öngöründe bulunma gücüyle ilişkilendirilmiştir. Swedberg (1990, s. 29) ile söyleşisinde Chicago'da en çok etkilendiği ekonomistin Milton Friedman olduğunu belirten Becker şöyle yazar:

"Ekonomistler genellikle tercihlerin nasıl oluştuğuna dair anlayışa pek bir katkıda bulunmadıkları için, tercihlerin zamanla önemli ölçüde değişmediği, zengin ve fakir kişiler arasında ya da farklı toplumlar ve kültürler arasındaki kişilerin tercihleri arasında çok farklılık olmadığı varsaymaktadırlar" (Becker, 1976, s. 5).

Benzer bir biçimde Demsetz (1997, s. 10) de zevk ve tercihlerin kişiler ve durumlar arasında nasıl farklılık gösterebileceği hakkında iktisatçıların söyleyecek pek bir şeyleri olmadığını belirtir. Birçok sosyal bilim dalının tercihlerin oluşumunu açıklamaya adanmış olmasına rağmen, ¹¹ Stigler ve Becker (1977, s. 76) bu konudaki ünlenmiş makaleleri *De Gustibus Non Est Disputandum*'da zevk ve tercihleri açıklamanın bir "çıkılmaz" olduğunu vurgularlar ve değişmez zevk ve tercih varsayımını "insan davranışının tartışılmaz aksiyomu" olarak kabul ederler. Önemli olan, değişmez tercihler varsayımının, "çeşitli değişikliklere verilen tepkiler hakkında öngörüler oluşturmak için bir temel sunuyor olmasıdır" (Becker, 1976, s. 5).

Becker'in iktisadi yaklaşımı, rasyonel seçim teorisinin iktisat dışı uygulamalarına da temel oluşturmuştur. ¹² Her ne kadar sosyal bilimlerde farklı rasyonalite tanımlamalarından bahsetmek mümkünse de iktisatçılar rasyonalite kavramını oldukça belirli ve teknik bir anlamda kullanırlar (Foley, 2004, s. 331). İktisadi rasyonalite, Max Weber'in sosyal eylemleri sınıflandırırken kullandığı ideal tipler arasında yer alan araçsal rasyonalite (*Zweckrationalität*) kavramı ile örtüşür. Bu kavram, hedefler ve bu hedefleri gerçekleştirmeye yönelik araçlar arasında kurulan hesapçı bir akılsallık olarak tarif edilir. Bu çerçevede, iktisadi bir bakış açısından bir eylem ancak en çok yararı veya kazancı sağlamaya hizmet ediyorsa rasyonel kabul edilir (Foley, 2004, s. 331; Hollis, 1989, s. 16). Marjinalist devrimden beri iktisat teorisine, toplumsal hayatın iktisadi olan ve olmayan veçhelerinin farklı davranış kiplerine göre organize olduğu düşüncesi hâkim olmuştur. Rasyonalite, iktisadi davranış, toplumsal hayatın geri kalan kısmına hâkim olan davranış biçiminden ayıran bir kriter olarak görülmüştür. Bu ayrıma göre, toplumsal aktörler piyasada *homo economicus* ve geri kalan her yerde ise *homo sociologicus* olarak davranırlar (Zafirovski, 2000, s. 455). Bu bağlamda Becker'in analizi, rasyonaliteyi iktisadi olan davranışla irrasyonaliteyi ise hayatın geri kalanıyla ilişkilendiren geleneksel hizalanmaya meydan okur gibi görünür. Sonuç olarak, Becker'in iktisadi yaklaşımı (iktisat emperyalizmi), insan yaşamının ontolojik olarak rasyonel olduğu görüşünden hareketle "insan davranışının tek bir modeli" (Zafirovski, 2000, s. 458) olduğunu kabul eder.

4. Gary Becker'in İktisadi Yaklaşımında Sosyal Antropolojinin Kolonizasyonu

Becker (1976, s. 207) analizin başlangıç varsayımı, tüm evlilik sistemlerinde katılımcıların evlenmekten elde edecekleri faydanın bekar kalmaktan elde ettikleri faydayı aşması halinde evlenmeyi tercih edecekleridir. Başka bir deyişle, evlilik, partnerlerin gelirlerini evlenmemeye göre elde edecekleri gelire kıyasla maksimize etmeye çalıştıkları rasyonel bir eylem olarak değerlendirilir (Stigler, 1984, s. 308). Yeri gelmişken belirtmek gerekir ki, iktisadi yaklaşım bağlamında gelir kavramı, maddi bir büyüklüğü değil, belirli bir eylemi gerçekleştirmekten elde edilmesi beklenen parasal ve parasal olmayan faydaların toplam değeri olarak kavranır. Becker'in Batılı olmayan toplumların evlilik sistemlerinden polijini ve poliandriye dair teorisi de bu varsayım ile başlar. ¹³ Becker (1993b, s. 81) polijini gibi bir kurumun görülme sıklığını, kadın ve erkeklerin polijini ve monogamiden elde edecekleri görece kazançlar bağlamında inceler. Beckeri analizde bu kazançlar; gelir, eğitim gibi kadın ve erkeklerin hanedeki ve piyasa

¹¹ Örneğin, sosyolog Pierre Bourdieu (2015) Ayrım: Beğeni Yargısının Toplumsal Eleştirisi adlı temel eserinde, zevk, beğeni ve tercihlerin toplumsal sınıf tarafından nasıl şekillendiğini ve sınıf ayrımlarını pekiştirmeye nasıl hizmet ettiğini inceler. Bourdieu, bu çalışmada, farklı toplumsal sınıflara mensup bireylerin, sahip oldukları kültürel ve ekonomik sermayeye bağlı olarak farklı zevkler ve tercihler geliştirdiğini savunur.

¹² Rasyonalite kavramının, iktisadın diğer sosyal bilimlerden, özellikle de sosyolojiden, ayrışmasının tarihinde özgül bir yeri vardır. Bu bağlamda, Hodgson (2001), Vilfredo Pareto'nun iktisada, Talcott Parsons'ın ise sosyolojiye katkılarının belirleyici olduğunu ileri sürer. Pareto mantıksal eylemler ile mantıksal olmayan eylemler arasında bir ayrıma gider ve Max Weber gibi sosyal hayatın büyük çoğunluğunun mantıksal olmayan eylemler tarafından yönetildiğini düşünür. İktisat teorisini, salt mantıksal eylemler alanıyla sınırlar ve mantıksal olmayan eylemlerin doğası gereği sosyolojik içerikli olduğunu, dolayısıyla sosyolojinin araştırma alanını oluşturduğunu ileri sürer (Hodgson, 2001, ss. 186-187). Pareto'dan etkilendiği bilinen Parsons, bu ayrımı koruyarak sosyolojiyi bağımsız bir disiplin olarak kuran alanı, ideoloji ve değerler gibi mantıksal olmayan eylemler kategorisine giren davranışlarla sınırlar (Hodgson, 2001, ss. 186-187). Bu konuda bir tartışma için bkz. Hodgson (2001). Bu ayrımın, en azından neoklasik iktisat alanında, Gary Becker'e değin korunduğunu söylemek doğru görünüyor.

¹³ Polijini, "bir erkeğin iki veya daha fazla kadınla eş zamanlı evliliği" anlamına gelen evlilik tipi iken poliandri ise "bir kadının aynı anda iki veya daha fazla erkekle eş zamanlı evliliği" anlamına gelmektedir (Holy, 2016, s. 105).

üretimindeki verimliliklerini etkileyen değişkenlere, kadının ve erkeğin hane üretimine marjinal katkısına, kadın ve erkek tarafından sağlanan hanehalkı girdilerinin ikame kolaylığına, yani hane içindeki iş bölümünün katılığına bağlıdır (Becker, 1993b, ss. 81-82). Erkek ve kadınların tercihleri hane üretimine (marjinal) katkılarına göre belirlendiği için, biyolojik farklılıkları nedeniyle erkeğin çocuk üretimine marjinal katkısının kadına göre daha az olduğu varsayılır ve polijini, geleneksel toplumların karakteristik bir özelliği olarak görülür çünkü bu toplumlarda temel hanehalkı üretiminin çocuk olduğu düşünülür (Becker, 1993b: 94-95). Poliandrinin ya da kadının aynı anda birden fazla erkekle evliliğinin oldukça az rastlanan antropolojik bir olgu olmasını (Cassidy ve Lee, 1989, s. 1; Holy, 2016, s. 105) ise Becker'in teorisi, ileride değinileceği üzere, akrabalığı kuran şeyin ne olduğuna dair çoktan terkedilmiş bir argümana, biyolojik bir argümana dayanarak açıklamıştır.

Becker'in evlilik teorisi, evlilik piyasasına girecek kadın ve erkek bireylerin üretkenliğini ve verimliliğini temsil eden verili gölge fiyatlar olduğu ve karı ve kocaların hane üretimine katkılarının ayrı bir şekilde hesaplandığı varsayımı üzerine kurulur (Hannan, 1982, s. 67). Bu iki varsayım, her bir katılımcının evlilik piyasasının doğru bir değerlendirmesini yapabildiğini ve her bir müstakbel eş adayı ile potansiyel evlilik gelirini hesaplayabildiğini ima eder. Örneğin, geleneksel toplumlar bağlamında Becker ve Posner şöyle yazarlar:

“İlkel bir toplumdaki erkekler evlilik piyasasında çiftçilik, avlanma, savaşma, büyücülük ve diğer değerli faaliyetlerdeki yetenekleri, serveti, yaşı, deneyimi ve diğer ilgili özellikleri bakımından farklılıklar gösterebilir. Kadınlar, çocuk doğurma kapasiteleri, çocuk yetiştirme becerileri, tarım, el sanatları ve diğer faaliyetlerdeki verimlilikleri bakımından farklılık gösterirler” (Becker ve Posner, 1993, s.423).

Öncelikle şunu belirtmek gerekiyor ki, etnografik veriler, toplumların, bir fetüsün toplumsal bir varlık olarak çocuğa dönüşebilmesi için gebeliğin başlangıcından itibaren – hatta kimi zaman başlamadan önce- bir erkek ve bir kadının birleşmesinden fazlasının gerektiğini düşündüklerini ortaya koymuştur (Godelier, 2022). Akrabalık ilişkilerini düzenleyen ilkelerin doğası, toplumsal cinsiyet ideolojisi bağlamında iktidar ilişkileri, beşer düzene ait olmayan güçlerin müdahalesi gibi birçok temsil gebeliğin cinsel birleşmeden daha fazlası olarak kavrandığını gösterir (Godelier, 2022). Bu da demek oluyor ki böylesi toplumlarda bir çocuğun meydana geliş süreci ve kadınların ve erkeklerin “çocuk doğurma kapasitesi” salt bir fizyolojik olgu olarak ele alınamaz. Becker'in, 'ilkel' toplumlarda gözlemlenen evlilik biçimlerine dair empirik temelden yoksun, az sayıda analitik formülasyondan çıkarsanan bir yaklaşıma sahip olduğunu göstermek için, öncelikle, kadın ve erkeklere biçilen verili gölge fiyatlar varsayımındaki mantıksal hatanın altının çizilmesi gerekiyor. Birçok toplumda, özellikle Avrupa ve Asya'da polijini ancak birinci eşin çocuk sahibi olamadığı durumlarda izin verilen bir kurumdur (Goody, 1973, s. 177). Örneğin, kardeşli poliandrinin (fraternal polyandry) yaygın olduğu Nyinba toplumunda, ilk eşin çocuk sahibi olmadığı durumda polijinin uygulandığı bilinmektedir (Stone, 2010, s. 196). Diğer yandan Malinowski'nin (1929) Malenezya etnografisi Trobriand yerlileri tarafından hamileliğin cinsel ilişkiye atfedilmediğini ve erkeğin üremeye katkısının bilinmediğini gösterir. Benzer bir şekilde, Çin sınırlarında yaşamış etnik bir azınlık grubu olan Na'larda çocuğun oluşumunda erkeğin hiçbir katkısı olmadığı düşünülür (Godelier, 2022, s.138). Gelgelelim, böylesi sosyal faktörler göz önünde tutulduğunda, bir kadının çocuk sahibi olma kapasitesinin, anne olmadan nasıl bilinebileceği ve Becker'in evlilik geliri dediği şeyin nasıl hesaplanacağı sorusu cevapsız kalır, özellikle Beckerci analize göre bu gibi faktörlerin evlilik piyasasında kadınlara atfedilen gölge fiyatı etkilediği ve geleneksel toplumlarda en önemli hane üretiminin çocuk olduğu varsayılıyorsa. Dolayısıyla Becker'in teorisini üzerine kurduğu hesaplanabilir evlilik geliri ve bireylerin evlilik piyasasının rasyonel bir değerlendirmesini yapabildiği varsayımları geçersizleşir.

Becker'in teorisinde kadının hane üretimine katkısı arttıkça polijinin görülme sıklığı da artar çünkü her bir kadın eşin doğurganlık anlamında üretime katkısının diğer kadın

eşlerden bağımsız olduğu varsayılır (Becker, 1993b, ss. 101-102). Ancak Becker, bu varsayımı poliandri tipi evlilikler için düşünsel sonuçları itibarıyla biyolojik bir temellendirmeye kapı aralayan bir iktisat 'yasa'sına referans vererek terk eder ve ekler:

“Bir kişinin kendi çocukları, başkalarının çocuklarına kıyasla daha çok tercih edildiği ve bir annenin birden fazla kocası olduğunda çocuğun babasının kim olduğu kolayca bilinmediği için, her koca diğer kocaların verimliliğini düşürürdü. Bu, poliandri evliliklerin azalan verimliliğe sahip olduğunu ve bu nedenle poliandrinin nadir olduğunu, ayrıca çok eşli kadınların kocalarının genellikle kardeşleri veya diğer akrabaları (akrabaların çocukları, yabancıların çocuklarına tercih edilir) olduğunu açıklamaya yardımcı olur” (Becker, 1993b, s. 102).

“Açıkça görülüyor ki, bir eş ile üretimin diğer eşlerle üretimden bağımsız olduğu varsayımım, poliandri bir ailede geçerli değildir çünkü baba olan erkeğin kim olduğu konusundaki belirsizlik mevcuttur. Bu belirsizlik, ölçek ekonomilerinde azalan getiri yaratarak çok eşliliğin yaygınlığını sınırlar” (Becker, 1993b, s. 319).

Azalan verimler 'yasa'sı, bir üretim sürecinde işe koşulan üretim faktörleri (emek, sermaye, toprak) sabitken, sadece birinin artması halinde toplam ürünün artış hızının azalacağını, bir düzeyden sonra ise duracağını ifade eden neoklasik iktisat 'yasa'sıdır. Becker'in analizinde, daha önce de belirtildiği gibi, evlilik, temel çıktının çocuk olduğu bir üretim faaliyeti olarak, kadın ve erkeğin haneye katkısı üretim girdileri olarak değerlendirilir. Poliandrinin azalan verimler yasasına göre işlediğini söylerken Becker, kadın sayısının sabit tutulduğu bir evlilik biçiminde evlilikten meydana gelecek çocukların ancak belirli bir sayıya ulaşabileceğini kastetmektedir. Evlilik gelirinin hesaplanabilirliği varsayımında olduğu gibi Becker burada da hatalı bir akıl yürütme ile kadın ve erkeğin doğurganlıklarını veri alır ve önceden bilinebilir olduğunu kabul eder. Sonuç olarak Becker'in analizinde polijininin yaygınlığı, çocukların evliliklerin temel çıktısı olarak kabul edildiği geleneksel toplumlar için daha etkili bir evlilik düzenlemesi olması ile ilişkilendirilir. Böylece, polijini ve poliandri gibi iki toplumsal sistemin görülme sıklığı görece etkililik (efficiency) argümanına dayandırılarak açıklanmış olur.

Becker'in çizdiği resimde bireylerin kültürlerarası ölçekte kayda geçirilmiş evlilik sistemlerine dahil olma biçimlerine dair sosyolojik bir tartışmaya yer olmadığı gibi, antropolojinin aile ve akrabalık teorileri dikkate alındığında artık temellendirilmesi mümkün olmayan varsayımlar da işe koşulur. En son alıntılanan pasajlara paralel olarak Becker şöyle yazmıştır:

“Kendi çocuğunu dünyaya getirmenin önemi, birçok erkeğin bir veya birkaç kadınla evlenmesinin neden nadir olduğunu açıklamak için yeterlidir, çünkü birçok erkeğin aynı kadına erişimi olması durumunda bir çocuğun babasını belirlemek zor olurdu, oysa annenin kimliği her zaman bilinir. Bir erkeğin birden fazla kadınla evlenmesi durumunda bu sorunla karşı karşıya kalınmaz ve nitekim bu tür evlilikler daha yaygın olmuştur” (Becker, 1976, s. 211).

Becker'in poliandrinin neden nadir olduğunu açıklamak için kendi analiz çerçevesinden yararlanmak yerine normatif bir toplumsal cinsiyet anlayışına –babanın belirlenemezliğinin bir erkek için istenilen bir durum olmaması- başvurmuş olması ayrıca dikkat çekicidir. Bu öncelikle araştırmacıların hem kendi hem de toplumsal değer yargılarından bağımsız salt bir “bilimsel” üslup benimsemeyebileceklerini göstermesi açısından önemlidir. İkinci olarak Becker'in, poliandrinin görülme sıklığını fayda maksimizasyonu gibi evrensel soyut bir araca değil, nihayetinde toplumsal bir norma yaslanarak açıklaması, Becker emperyalizminin tüm insan davranışlarının teorisi olma iddiasını da başından sarsar. Üçüncü olarak ise Becker'in ele aldığı konunun temel entelektüel bilgisini ortaya koyan antropoloji disiplinin yaklaşımlarından bir haber olduğunu gösterir.

Modern antropoloji teorileri, Gary Becker'in pasajlarında temsil edilen görüşü, verili bir toplumda insanları birbiri ile hısımlı kıldığı düşünülen bağlantıların, biyolojik bağlantıya dayanan Batılı modele uymak zorunda olmadığını göstererek reddetmiştir. Öyle ki Batılı olmayan toplulukların akrabalık pratikleri, antropologların iki tip baba

tanımına başvurmalarına neden olmuştur. Antropologlar, “topluluğun üyeleri tarafından çocuğun annesini hamile bıraktığına veya çocuğun ortaya çıkışına başka bir yolla katıldığına inanılan kişi” olarak *genitor* terimi ile “çocuğun onun üzerinden diğer insanlarla akrabalık iddiasında bulunabildiği sosyal kabul gören baba” olarak *pater* terimi arasında ayrıma gitmişlerdir (Holy, 2016, ss. 48-49). Bu konu ile alakalı olarak Cassidy ve Lee şöyle yazarlar:

“Kadının çok eşli olduğu evliliklerde biyolojik babalığın kesin olarak belirlenmesi elbette imkansızdır. Batılı akademisyenler, genetik babanın tespitinin genellikle sanayileşmemiş kültürlerde sanayi toplumlarındaki kadar önemli olmadığını sık sık gözden kaçırmışlardır. Önemli olan, bir çocuğun akraba grubu üyeliğinin belirlenmesi ve dolayısıyla çocuğun doğrudan haklar ve yükümlülükler ağı oluşturacağı bir ilişkiler setinde yer almasıdır. Akrabalık sisteminin doğasına bağlı olarak, bir çocuğun ebeveynliğine dair bilgi, akraba grubu üyeliğinin belirlenmesi için gerekli olabilir. Ancak, çeşitli nedenlerle, bu durum mutlaka çocuğun biyolojik babasının belirli veya doğru bir şekilde tespitini gerektirmez” (Cassidy ve Lee, 1989, s.3).

Becker’in poliandrinin seyrek görülen bir evlilik sistemi olduğunu biyolojik babalık mefhumuna dayandırarak açıklamasına karşı gösterilecek belki de en etkili örnek, hem polijininin yaygın olarak uygulandığı hem de soyun baba tarafından aktarıldığı halde biyolojik babalığın norm olmadığı bir akrabalık ideolojisine sahip bir topluluk olan Güney Sudan’ın Nuerler’idir. Stone (2010, s. 90), Nuer toplumunun soy grubuna dahil olacak çocuk ve üye sayısını olabildiğince arttırmayı amaçladığını ve bu yönde biyolojik babalığın haricinde birçok evlilik stratejisinin geliştirildiğini yazar. Örneğin, evlendiği kocasını terk edip başka bir erkekten çocuk sahibi olan bir kadının çocuğu, biyolojik babanın terkedilen eş olmadığı herkesçe bilinse de Nuer hukukuna göre ayrıldığı eşine ve soy grubuna ait sayılıyordu (Stone, 2010, s. 89). Benzer bir şekilde Nuerler, hayalet evlilik, *levirate* (dul bir kadının ölen eşinin erkek kardeşi ile evlenmesi), kadın-kadın evliliği gibi soy grubuna erkek çocuk kazandırabilecekleri birçok farklı yerli evlilik pratikleri uygulamışlardır (Stone, 2010, ss. 89-91). Bu pratikler, Nuerlerin başlık bedeli olarak kullandıkları sığırların aktarılması ile oldukça yakından bağlantılıdır. Holy’nin (2016, s. 49) de belirttiği gibi, “Nuerler evliliği başlık mahiyetindeki sığırların aktarılması ile resmileştirmekte ve *pater* her zaman sığırların, kadının akrabasına onun adı ile aktarıldığı kişi olmaktadır.” Nuer toplumunda bu uygulamanın en çarpıcı örneklerinden biri, kısır bir kadının bağlı olduğu soya çocuk temin etmesini sağlayan bir pratik olarak kayda geçirilmiş kadın-kadın evliliğidir:

“Nuerlerde kısır bir kadının da başlık sığırı tedarik etmesi ve diğer bir kadınla evlenmesi olasılık dahilindeydi. Kadın-koca ardından bir erkek akrabası, arkadaşı veya komşusuna karısından çocuk peyda etmesi için ricacı olurdu. Kadın-koca, diğer kocaların sahip olduğu yasal hakların aynısına sahipti ve karısı rızasını almadan başka erkeklerle ilişkiye girse tazminat talep edebilirdi. Karısından doğan çocukların tamamının pateriydi ve onlar tarafından ‘baba’ olarak isimlendirilirdi” (Evans-Pritchard, 1951, ss. 108-109 aktaran Holy, 2016, ss. 49-50).

Genitor ile *pater* figürleri aynı kişide örtüşmek zorunda olmadığı gibi, bir soy grubunun birbiri ile biyolojik akraba olan üyelerden oluşması da kültürel bir evrensel olarak karşımıza çıkmaz çünkü gerçek biyolojik ilişkiler bir akrabalık ilişkisinin sosyal tayininden farklıdır (Schneider, 1961a, s. ix). Bu bağlamda örneğin, anayanlı soy grupların ayırt edici özelliklerinden birisi, bir birliktelikten meydana gelen çocuklar kadın soy grubuna ait sayılacağından, bu grupların baba ve koca statüsüne gereksinim duymamaları olmuştur (Schneider, 1961b, s. 14). Schneider (1961b, s. 16) bu durumu şöyle açıklar: “Öyle ki, evli erkeğin konumu, biyolojik katkısının bile anayanlı soy grubu açısından bir avantaja dönüşebilecek şekilde toplumsal olarak göz ardı edilebileceği bir duruma sahiptir ve soyun devamına ilişkin, erkeğin döllemedeki rolünü göz ardı eden bir soy ideolojisi gelişebilir.” Asyalı bir Hindu kast grubu olan Nayar topluluğu buna bir örnek teşkil eder. Natolokal bir yerleşim düzenine sahip Nayar toplumunda *tali-tying* olarak adlandırılan evlilik töreninden sonra eşler birlikte yaşamaz, bunun yerine her biri

kendi anayanlı soyunun üyelerinden oluşan gruplarıyla ikamet eder (Stone, 2010, s. 140). Stone (2010, s. 144) Nayar toplumunda çocukların, ekonomik çıkarın veya ortak ikametinin evli çiftleri birleştirmediklerini, her bir partnerin asıl bağlılığının kendi anayanlı soy grubuna ait olduğunu ve kocaların çocuklar üzerinde hakkı olmadığı gibi onlara mülk veya unvan geçiremediklerini aktarır. Lee'nin (1982, s. 101) ifadesiyle "hiçbir ampirik genellemeye uymayan" Nayar toplumu, Beckerci ekonomik hane modeline karşı da bir örnek teşkil eder.

Becker'in polijini ve poliandriyi ele alma şekli antropolojik yaklaşımlardan oldukça farklıdır. Örneğin, sosyal antropolojinin temel metinlerinde karşı çıkılan kavramsallaştırmalardan biri de iktisat biliminin *homo economicus* bireyi olmuştur (Malinowski, 2002; Mauss, 2002; Sahlins, 2010). Becker'in fayda maksimizasyonunu her insani karara ve duruma uyarlaması, bireylerin rasyonel kararlar alarak parasal ve parasal olmayan faydalarını en üst düzeye çıkardığını varsayar ve ne sadece piyasada ama aynı zamanda piyasa dışındaki ilişkilerde de bireyi *homo economicus*' a indirger. Bu bağlamda ekonomik antropolojinin özgün katkısı, iktisadın kendiliğinden doğal ve apaçık kabul ettiği ekonomik ve sosyal faaliyetlerin sınıfsız, piyasasız ve devletsiz toplumlarda etnografik olarak incelenmesinden gelir. Bu disiplin ile anılan çalışmalar, böylesi faaliyetlerin tarihsel, toplumsal ve kültürel bağlamdaki farklılıklarını vurgulamış ve ekonomik davranışların yalnızca bireysel tercihlerle açıklanamayacak şekilde toplumsal yapılar, normlar ve değerlerle şekillendiğini ortaya koymuştur. Becker iktisadı ise, sosyo ekonomik ilişkilerin piyasa mekanizmasıyla örgütlenmediği toplumlara *homo economicus* rasyonalitesini taşıyarak antropolojik açıdan çifte bir hata yapar. Piyasasız toplumlarda ekonomi kendi başına işleyen bağımsız bir alan değildir ve diğer toplumsal alanlardaki ilişkilere gömülüdür (Polanyi, 2017). Polanyi (2017, s.85-86) şöyle yazar:

"Piyasa ekonomisi, kendi kurallarına göre işleyen bir piyasalar sistemi demektir; daha teknik terimler kullanırsak, piyasa fiyatları ve yalnızca piyasa fiyatlarıyla yönetilen bir ekonomidir bu.... Hiçbir toplum belirli bir ekonomik sisteme sahip olmadan uzun süre yaşayamaz; ama günümüzden önce, yalnızca ilke olarak bile, piyasalar tarafından kontrol edilen bir ekonomi var olmamıştır. Ondokuzuncu yüzyılda ısrarla ve koro halinde tekrarlanan akademik ilahilere karşın, mübadeleden¹⁴ sağlanan kar ve kazanç insan ekonomilerinde daha önce hiçbir zaman önemli olmamıştı. Taş devrinin son dönemlerinden beri piyasa kurumu oldukça yaygındı ama oynadığı rol ekonomik yaşam içinde hiçbir zaman ortaya çıkmamıştı."

Bu demek oluyor ki, Becker'e kadar piyasa alanıyla sınırlandırılan "iktisadi rasyonalite" bu toplumlardaki iktisadi davranışı anlamak için kullanışsızdır. İktisadi rasyonalitenin uygulanabileceği kurumsal yapının (kendi kendine işleyen piyasa) toplumsal yaşamı organize eden temel ilke olmadığı toplumlarda, iktisadi olmayan ilişkileri -poliandri, polijini- de bu rasyonaliteye dayandırarak açıklamaya çalışmak Becker'in ikinci maddi hatasıdır. Böylece, iktisadi rasyonaliteyi çağcıl olmayan toplumların iktisadi olmayan ilişkilerine uyarlayarak neoliberalizmin birey tahayyülünü tarihsiz kıldığı da söylenebilir.

Bir önceki bölümde de belirtildiği gibi sabit ve değişmez tercihler öncülü, bireylerin zaman ve mekân boyunca kişiler arasında değişmeyen istek, beğeni ve tercihlerinin olduğunu varsayar. Buna göre, Becker'in poliandri bahsinde üzerinde durduğu gibi, erkeklerin babalık mevhumuna dair toplumdan topluma, kültürden kültüre değişmez tercihlere sahip olduğunu varsaymamız gerekir. Üstelik, bu varsayımı yaparken ironik bir şekilde Batılı bir akademisyenin içine doğduğu akrabalık ideolojisinin normatif bir unsurunu referans noktası almamız gerekir. Oysaki ki imkânsız olan Stigler ve Becker'in iddia ettiği gibi zevk ve tercihleri açıklamak değil, değişmez tercihler öncülünün sosyolojik ve antropolojik olarak temellendirilmesidir. Bronislaw Malinowski'nin şu saptaması önemlidir:

¹⁴ Çevirinin orijinalinde kullanılan kelime "değişimden" dir.

“Sosyologlar olarak, A veya B’nin birey olarak kendi kişisel deneyimlerinin rastlantısal akışında ne hissettikleriyle ilgilenmeyiz; yalnızca, belirli bir topluluğun üyeleri olarak ne hissettikleri ve düşündükleriyle ilgileniriz. ... Hareket ettikleri toplumsal ve kültürel çevre, onların belirli bir şekilde düşünmelerini ve hissetmelerini zorunlu kılar. Bu nedenle, çok kocalı bir toplulukta yaşayan bir erkek, katı bir tek eşlilik anlayışına sahip birinin hissettiği kıskançlık duygularını tam olarak deneyimleyemez” (Malinowski, 2002, s. 17).

Gary Becker iktisadı, bireylerin hem ekonomik hem de ekonomik olmayan alanlarda rasyonel tercihlerle hareket ettiğini ve bu tercihlerin sonucu olarak örtük piyasalarda denge oluştuğunu varsayar. Bu yaklaşım, toplumsal düzeni bireylerin fayda maksimizasyonu amacıyla aldıkları kararların doğal bir sonucu olarak görür ve toplumu bireylerin toplamı, toplumsal ilişkileri de bireysel kararların sonucu oluşan durumlar olarak gören metodolojik bireyciliğin katı bir örneğini oluşturur. Örneğin Becker, tarih boyunca monogaminin göreceli yükselişini bireylerin ödül-maliyet yapılarında meydana gelen değişikliğe verilen rasyonel tepkilerin bir sonucu olduğunu ileri sürer ve Hristiyanlığın yükselişi ya da kadın hareketleri gibi dinamik tarihsel/toplumsal gelişmelere tali bir rol atfeder (Procter, 2000, s. 149). Öte yandan, Nayar toplumunda poliandriden monogamiye geçiş, Hindistan’ın Kerala bölgesinde kolonyal ve postkolonyal dönemlerde meydana gelen sosyo-ekonomik, hukuki ve kültürel değişimlerin bir kombinasyonuna atfedilmektedir (Stone, 2010, s. 149). Anayanlı, natolokal ve çok eşli (poliandri) Nayar akrabalık sisteminin, net bir babalık ilişkisinin kurulmasını gerektiren İngiliz hukuku ile beraber gelen özel mülkiyet ve miras yasaları karşısındaki kırılganlığı açıktır. Becker’in yaklaşımı ise Nayarların tek eşleşmesini farklı mülkiyet sistemlerinin göreceli ödül-maliyet yapılarına verilen rasyonel tepkiler olarak ele alacaktır ve rasyonel, istenilen bir olgu olarak tarif edecektir. Oysaki, sadece bireylerin öznel değerlendirmelerine başvurduğumuzda “ödül-maliyet yapılarını” belirleyen toplumsal unsurların etkilerini-Nayar toplumu özelinde sömürgecilik- dışlamış oluruz ve toplumsal değişime dair bütüncül bir bakış açısı edinemeyiz.

Becker’in analizi toplumsal sistemlerin oluşumlarını “çevresel değişkenlerdeki hareketlere sistematik tepki veren” (Foucault, 2019, s. 221) rasyonel bireylerin karar ve seçimleri açısından, yani bireyin açısına geçerek ele alır. Antropoloji literatürü ise, farklı evlilik sistemlerinin (monogami, poliandri, polijini) çeşitli sosyokültürel faktörlerle, örneğin evlilik sonrası yerleşim düzenleri (patrilokalite, matrilokalite, ambilokalite, avunkulokalite, neolokalite, natolokalite), soy izleme biçimleri (babayanlı soy, anayanlı soy, çift çizgili soy, paralel soy çizgisi), cinsiyet ideolojisi, geçim biçimleri ve siyasi yapı ile karmaşık bir şekilde iç içe geçtiğini gösteren örneklerle doludur.¹⁵ Bu unsurlar farklı bağlamlarda benzersiz şekillerde birleşerek, bu evlilik biçimlerinin tek bir teorik çerçeveye sığdırılarak analiz edilmesini imkânsız kılar. Örneğin, polijininin kolonizasyon öncesi Müslüman ve Hristiyan olmayan Afrika’da ve monogaminin ise Avrasya bölgesinde coğrafi bir dağılım gösterdiğine işaret eden antropolog ve araştırmacılar (Goody, 1973; Boserup, 2011), bu uygulamaları tarımsal geçim biçimleri, miras ve mülkiyet sistemleri, sosyo-ekonomik tabakalaşma ve kadın emeği ile ilişkilendirmişlerdir. Öte yandan, Pierre Clastres’in (2011) Güney Amerika yerlileri ve Bronislaw Malinowski’nin (2002) Yeni Gine yerlilerine dair çalışmaları gösterir ki bu toplumlarda şefin bir ayrıcalığı olarak karşımıza çıkan polijini uygulaması, devletsiz toplumlarda siyasal iktidarın ve şeflik kurumunun doğası, şefin topluma karşı yükümlülükleri ve Marcel Mauss’un (2002) arkaik toplumlarda toplumsal mutabakatı kuran olgu olarak tanımladığı hediyeleşme pratikleri ile yakından ilişkilidir. Antropolojik literatürde ise poliandrinin az sayıda toplulukta kayıt altına alınması bu kurumun çok özgül koşullarda meydana gelmesi ile ilişkilendirilir. Özellikle kardeşli poliandriye tarımsal arazinin kıt olduğu dağlık bir coğrafya ve sert bir iklime sahip olan Himalaya bölgesi ve Tibet’te

¹⁵ Evlilik akabinde çiftlerin nerede yaşayacağına dair çeşitli yerleşim düzenlemelerine ve bir toplulukta kişinin mensubiyetini, toplumsal konumunu, hak ve ödevlerini belirleyen bir olgu olarak farklı soy izleme biçimlerine dair daha detaylı bilgi için bkz. Emiroğlu ve Aydın (2003).

rastlanmasından dolayı bu evlilik modeli, kalabalık bir nüfusu beslemenin güçlüğü ve tarımsal arazinin varisler arasında bölünmesine karşı geliştirilen bir yöntem olarak yorumlanmıştır (Holy,2016: 105; Leslie,1979, ss. 33-34). İktisatçıların hâkim olduğu bir dilden söylenirse kardeşli poliandri, Malthusçu bir nüfus kontrolünü hatırlatır biçimde Hristiyan olmayan bir coğrafyada iktisadi bir motivasyonun eşlik ettiği demografik bir strateji olarak görülmüştür. Bu yaklaşım, ilgili toplulukların geçim biçimleri, miras sistemleri ve sosyal organizasyonları arasında anlamlı bir örüntüye işaret etmesi bakımından değerliyse de, Kathleen Gough'un (1965, s. 30) belirttiği gibi, böylesi iktisadi motivasyonlar kendi başına neden bazı toplulukların kardeşli poliandri uyguladığını ve bazılarının ise uygulamadığını yeterince açıklamaya yetmez. Örneğin, Levine (1988, s. 279) benzer elverişsiz koşullarda yaşayan sayısız toplumun böylesi bir nüfus düzenleyici mekanizmadan yoksun olduğunu belirtir. Demek o ki, seyrekliğine rağmen, antropolojik konsensus, toplulukları böylesi kurumlar oluşturmaya meyleden faktörlerin tek tip olmadığı ve altta yatan tek bir mekanizma ile açıklanamayacağı yönündedir (Berreman,1962, s. 72; Levine ve Sangree,1980, s. 385; Lee, 1982, s. 96; Levine, 1988, s. 279).

5. Sonuç

Bu makaledeki itiraz iktisat emperyalizmi bağlamında, iktisatçıların diğer sosyal bilimlere mal olmuş meselelere el atmaları değildir. Nitekim, iktisat bilimi, ele aldığı konular ve üstlendiği sosyal ve tarihsel meseleler açısından diğer sosyal bilimlerden izole bir araştırma alanı olarak doğmamıştır ve farklı disiplinlerin konularına duyulan ilgi kesinlikle iktisat emperyalizmine özgü bir durum değildir. Örneğin, Thorstein Bunde Veblen 19. yüzyılın sonlarında kurumsal iktisadın temellerini atan bir iktisatçı/sosyolog olarak, ekonomik ve sosyo-kültürel olgular arasındaki karşılıklı etkileşimi inceleyen bir kurama sahipti (Kırmızıaltın, 2017). Tüketici davranışı, özel mülkiyet ve kadınların statüsü gibi konuları, antropolojik olarak tanımlanan meselelerle iç içe geçmiş bir şekilde ele almıştı. Dolayısıyla, bu makaledeki itiraz, daha ziyade iktisat emperyalizminin alametifarikasıdır. Yani, tüm zaman ve coğrafyalara uyarlanabilir ve tüm sosyo-ekonomik sistemlerde ortak olduğu varsayılan kategorilere dayanan ve bu yüzden tarih-dışı olma özelliği taşıyan neoklasik iktisadın kavramsal çerçevesi kullanılarak bu meselelere nüfuz edilmesidir. Böyle yapıldığında, toplumsal-tarihsel kurumlar, norm ve gelenekler, toplumsal-tarihsel sıfatına sığın anlamlar yitecek şekilde, entelektüel bir vakum içerisinde üretilmiş analitik bir çerçevenin mantıksal sonuçlarından türetilir. Bu niyetle, öncelikle Beckerci emperyalizmin oluşmasına katkı sağlayan eğilimlere yer verilerek Becker iktisadı hem disiplin içinde hem de toplumsal açıdan konumlandırılmaya çalışılmıştır. Nesnel emek-değer teorisinden kopuş, öznel fayda-değer teorisine geçiş, nedret ve seçim odaklı bir iktisat tanımı ve iktisadi bir argümanın içeriğinden ziyade biçimsel ifadesinin ön plana çıkarıldığı bir anlayışın disipline yerleşmesi, iktisat emperyalizminin habercisi olmuş ve Becker iktisadının ortaya çıkışına zemin hazırlamıştır. Beckerci yaklaşımın öncüllerinin ve bu öncüllerden yola çıkarak geleneksel toplumların evlilik biçimlerini ele alma biçiminin tanıtıldığı bölümlerde Becker'in ampirik gerçeklerden bağımsız olarak hareket ettiği iddia edilmiştir. Becker'in Batılı olmayan kültürlerin evlilik biçimlerini -polijini ve poliandri- iktisadi yaklaşım perspektifinden analiz eden çerçevesi, toplumların sosyokültürel ve iktisadi yönlerini ele almaktan yoksundur. Hatırlatmak gerekir ki, önceki cümledeki 'iktisadi yönleri' ifadesi, her türlü sosyal ilişkiyi rasyonel bir maliyet-fayda hesaplamasına indirgeyen Beckerci anlamıyla kullanılmamış, daha ziyade, toplumsal yaşamın devamlılığının maddi teminini sağlayan unsurları, üretim sistemlerini ve geçim biçimlerini ifade etmektedir. Sonuç olarak bu makalede, Becker'in çerçevesi ile yaklaşıldığında, insanlığın toplumsallaşma deneyimine ve çeşitliliğine dair tarihsel ve antropolojik perspektif açısından hem hatalı hem de eksik sonuçlara varıldığı gösterilmeye çalışılmıştır. Ne neoklasik okul ne de bu okulun emperyal bir temsilcisi olarak Becker iktisadı toplumsal olayları açıklamaya ve anlamaya muktedirdir.

Kaynakça

- Akerlof, G. A. (1984). *An economic theorist's book of tales: Essay that entertain the consequences of new assumptions in economic theory*. Cambridge University Press.
- Becker, G. S. (1957). *The economics of discrimination*. The University of Chicago Press.
- Becker, G. S. (1976). *The economic approach to human behaviour*. The University of Chicago Press.
- Becker, G. S. (1981). Altruism in the family and selfishness in the market place. *Economica*, 48(189), 1–15. <https://doi.org/10.2307/2552939>
- Becker, G. S. (1993a). Nobel Lecture: The economic way of looking at behaviour. *Journal of Political Economy*, 101(3), 385–409. <https://doi.org/10.1086/261880>
- Becker, G. S. (1993b). *A treatise on the family: Enlarged Edition*. Harvard University Press. (Orijinal eserin basımı 1981).
- Bentham, J. (1948). *An introduction to the principles of morals and legislation*. Hafner Publishing (Orijinal eserin basımı 1789).
- Berremán, G. D. (1962). Pahari polyandry: A comparison. *American Anthropologist*, 64(1), 60–75. <https://www.jstor.org/stable/666727>
- Bilir, H. (2019). Neoklasik iktisat: Anaakım mı, Ortodoks mu? *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(19), 65–80. <https://doi.org/10.18037/ausbd.566690>
- Blaug, M. (2003). The formalist revolution of the 1950s. *Journal of the History of Economic Thought*, 25(2), 145–156. <https://doi.org/10.1080/1042771032000083309>
- Bonanno, A. (2017). The legitimization crisis of neoliberalism: The state, will formation, and resistance. Palgrave Macmillan.
- Boulding, K. E. (1969). Economics as a moral science. *The American Economic Review*, 59(1), 1–12. <http://www.jstor.org/stable/1811088>
- Boserup, E. (2011). *Women's role in economic development*. Earthscan. (Orijinal eserin basımı 1989).
- Bourdieu, P. (2015). *Ayrım: Beğeni yargısının toplumsal eleştirisi* (A. G. Berkkurt & D. F. Şannan, Çev.). Heretik. (Orijinal eserin basımı 1979).
- Buchanan, J. M. & Tullock, G. (1962). *The calculus of consent*. University of Michigan Press.
- Buğra, A. (2013). *İktisatçılar ve insanlar: Bir yöntem çalışması*. İletişim Yayınları.
- Cassidy, M. L. & Lee, G. R. (1989). The study of polyandry: A critique and synthesis. *Journal of Comparative Family Studies*, 20(1), 1–11. <http://www.jstor.org/stable/41601990>
- Clastres, P. (2011). *Devlete karşı toplum* (M. Sert & N. Demirtaş, Çev.). Ayrıntı Yayınları. (Orijinal eserin basımı 1974).
- Coase, R. H. (1978). Economics and contiguous disciplines. *The Journal of Legal Studies*, 7(2), 201–211. <http://www.jstor.org/stable/724212>
- Coase, R. (1998). The new institutional economics. *The American Economic Review*, 88(2), 72–74. <http://www.jstor.org/stable/116895>
- Coleman, J. S. & Fararo, T. J. (1992). Introduction. J. S. Coleman ve T. J. Fararo (Der.), *Rational choice theory: Advocacy and critique* (s. ix – xxii). Sage Publications.
- Demsetz, H. (1997). The primacy of economics: An explanation of the comparative success of economics in the social sciences: Western Economic Association International 1996 Presidential Address, *Economic Inquiry*, 35(1), 1–11. <https://doi.org/10.1111/j.1465-7295.1997.tb01890.x>
- Downs, A. (1957). *An economic theory of democracy*. Harper & Bros.
- Emiroğlu, K. & Aydın, S. (2003). *Antropoloji sözlüğü*. Bilim ve Sanat Yayınları.
- Evans-Pritchard, E. E. (2004). *Social Anthropology*. Routledge. (Orijinal eserin basımı 1951).
- Fine, B. & Milonakis, D. (2014). *İktisat emperyalizminden acayip iktisada: İktisat ve diğer sosyal bilimler arasında değişen sınırlar* (E. Kırmızıaltın & H. Bilir, Çev.). Heretik.
- Foley, D. K. (2004). Rationality and ideology in economics. *Social Research*, 71(2), 329–342. <https://www.jstor.org/stable/40971698>
- Foucault, M. (2019). *Biyopolitikanın doğuşu: College de France dersleri (1978-1979)* (A. Tayla, Çev.). İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları. (Orijinal eserin basımı 1978-1979).
- Friedman, M. (1953). *Essays in positive economics*. The University of Chicago Press.

- Godelier, M. (2022). *İnsan toplumlarının temelinde. Antropolojinin bize öğrettikleri* (L. Ünsaldı, Çev.). Heretik. (Orijinal eserin basımı 2007).
- Goody, J. (1973). Polygyny, economy and the role of woman. J. Goody (Der.), *The character of kinship* (s. 175- 190). Cambridge University Press.
- Gough, K. (1965). 23 [Review of *A Study of Polyandry.*, by Prince Peter of Greece and Denmark]. *Man*, 65, 30–31. <http://www.jstor.org/stable/2796054>
- Groenewegen, P. D. (2005). Was John Stuart Mill A Classical Economist? *History of Economic Ideas*, 13(3), 9–31. <http://www.jstor.org/stable/23722899>
- Hannan, M. T. (1982). Families, markets, and social structures: An essay on Becker's A Treatise on the Family. *Journal of Economic Literature*, 20(1), 65–72. <http://www.jstor.org/stable/2724660>
- Harvey, D. (2007). Neoliberalism as creative destruction. *The Annals of the American Academy of Political and Social Science*, 610, 22–44. <https://doi.org/10.1177/0002716206296780>
- Hirshleifer, J. (1985). The expanding domain of economics. *The American Economic Review*, 75(6), 53–68. <http://www.jstor.org/stable/1914329>
- Hodgson, G. M. (1994). Some remarks on “economic imperialism” and international political economy. *Review of International Political Economy*, 1(1), 21–28. <http://www.jstor.org/stable/4177088>
- Hodgson, G. M. (2001). *How economics forgot history? The problem of historical specificity in social sciences*. Routledge.
- Hollis, M. (1989). *The cunning of reason*. Cambridge University Press.
- Hunt, E. K. & Lautzenheiser, M. (2011). *History of economic thought: A critical perspective*. M. E. Sharpe.
- Holy, L. (2016). *Antropolojinin akrabalık yaklaşımları* (Ç. Enneli, Çev.). Heretik. (Orijinal eserin basımı 1996).
- Hylland Eriksen, T. (2004). *What is anthropology?* Pluto Press.
- Jevons, W. S. (2013). *The theory of political economy*. Palgrave Macmillan. (Orijinal eserin basımı 1871).
- Kırmızıaltın, E. (2017). Derleyenin Notu E. Kırmızıaltı (Der.), *Thorstein Bunde Veblen Seçilmiş Makaleler* (s. 7-9). Heretik.
- Kırmızıaltın, E. (2024). Anaakım, ortodox ve heterodox iktisat tanımları üzerine. *Politik Ekonomik Kuram*, 8(2), 362-369. <https://doi.org/10.30586/pek.1464793>
- Kreps, D. M. (1997). The current position. *Daedalus* (126)1, 59-85. <https://www.jstor.org/stable/20027409>
- Lawson, T. (2016). What is this ‘school’ called neoclassical economics? J. Morgan (Der.), *What is neoclassical economics: Debating the origins, meanings and significance* (s. 30 – 80). Routledge.
- Lazear, E. P. (2000). Economic imperialism. *The Quarterly Journal of Economics*, 115(1), 99–146. <https://doi.org/10.1162/003355300554683>
- Lee, G. R. (1982). *Family structure and interaction: A comparative analysis*. University of Minnesota Press.
- Leslie, G. R. (1979). *The family in social context*. Oxford University Press.
- Levine, N. E. (1988). *The dynamics of polyandry: Kinship, domesticity, and the population on the Tibetan border*. The University of Chicago Press.
- Levine, N. E. & Sangree, W. H. (1980). Conclusion: Asian and African systems of polyandry. *Journal of Comparative Family Studies*, 11(3), 385–410. <https://www.jstor.org/stable/41601145>
- Mäki, U. (2009). Economics imperialism: Concept and constraints. *Philosophy of the Social Sciences*, 39(3), 351-380. <https://doi.org/10.1177/0048393108319023>
- Malinowski, B. (1929). *The Sexual life of savages in North-Western Melanesia*. Harcourt, Brace & World.
- Malinowski, B. (2002). *Argonauts of the Western Pacific*. Routledge. (Orijinal eserin basımı 1922).
- Marchionatti, R. & Cedrini, M. (2017). *Economics as social science: Economics imperialism and the challenge of interdisciplinarity*. Routledge.
- Mauss, M. (2002). *The gift: The form and reason for exchange in archaic societies* (W. D. Halls, Çev.). Routledge. (Orijinal eserin basımı 1925).
- Polanyi, K. (2017). *Büyük dönüşüm: Çağımızın siyasal ve ekonomik kökenleri* (A. Buğra, Çev.). İletişim. (Orijinal eserin basımı 1944).
- Procter, I. (2000). ‘I do’: a theoretical critique of Becker's rational choice approach to marriage decisions. M. S. Archer ve J. Q. Titter (Der.), *Rational Choice Theory: Resisting Colonization* (s. 147 - 166). Routledge.

- Robbins, L. (1932). *An essay on the nature and significance of economic science*. Macmillan.
- Olson, M. (1965). *The logic of collective action: Public goods and the theory of groups*. Harvard University Press.
- Öziş, M. & Dönmez Atbaşı, F. (2019). Ahlâki duygular teorisi bağlamında, Adam Smith ve Gary Becker’de birey davranışları üzerine değiniler. *Mülkiye Dergisi*, 43(4), 759-784.
- Rutherford, M. (1999). *Institutions in economics: The old and the new institutionalism*. Cambridge University Press.
- Sahlins, M. (2010). *Taş devri ekonomisi* (T. Doğan & Ş. Özgün, Çev.). BGST Yayınları. (Orijinal eserin basımı 1972).
- Schneider, D. M. (1961a). Preface. D. M. Schneider ve K. Gough (Der.), *Matrilineal kinship* (s. vii – xvii). University of California Press.
- Schneider, D. M. (1961b). Introduction: The distinctive features of matrilineal descent groups. D. M. Schneider ve K. Gough (Der.), *Matrilineal kinship* (s. 1 – 29). University of California Press.
- Smelster, N. J. (1992). The rational choice perspective: A theoretical assessment. *Rationality and Society*, 4(4), 381-410. <https://doi.org/10.1177/1043463192004004003>
- Stigler, G. J. (1984). Economics: The imperial science? *The Scandinavian Journal of Economics*, 86(3), 301-313. <https://doi.org/10.2307/3439864>
- Stigler, G. J. & Becker, G. S. (1977). De Gustibus Non Est Disputandum. *The American Economic Review*, 67(2), 76-90. <https://www.jstor.org/stable/1807222>
- Stone, L. (2010). *Kinship and gender: An introduction*. Westview Press.
- Swedberg, R. (1990). *Economics and sociology: Redefining their boundaries: Conversations with economists and sociologists*. Princeton University Press.
- Varian, H. R. (2020). *Intermediate microeconomics*. W.W. Norton & Company. (Orijinal eserin basımı 1978).
- Varoufakis, Y. (2002). *Foundations of economics: A beginner’s companion*. Routledge.
- Zafirovski, M. (1999). What is really rational choice? Beyond the utilitarian concept of rationality. *Current Sociology*, 47(1), 47-113. <https://doi.org/10.1177/0011392199047001005>
- Zafirovski, M. (2000). The rational choice generalization of neoclassical economics reconsidered: Any theoretical legitimation for economic imperialism? *Sociological Theory*, 18(3), 448-471. <https://www.jstor.org/stable/223329>
- Zafirovski, M. (2003). The rational choice approach to human studies: A reexamination. *Human Studies*, 26(1), 41-66. <https://www.jstor.org/stable/20010317>
- Zafirovski, M. (2014). Rational choice requiem: The decline of an economic paradigm and its implications for sociology. *The American Sociologist*, 45(4), 432-452. <https://www.jstor.org/stable/43955618>
- Zouboulakis, M. S. (2014). *The varieties of economic rationality: From Adam Smith to contemporary behavioural and evolutionary economics*. Routledge.

Çıkar Çatışması: Yoktur.

Finansal Destek: Yoktur.

Etik Onay: Yoktur.

Yazar Katkısı: Ümmühan Berna KÜÇÜKOĞLU (%100)

Conflict of Interest: None.

Funding: None.

Ethical Approval: None.

Author Contributions: Ümmühan Berna KÜÇÜKOĞLU (100%)
